

RØDE FANE

Nr. 2-86

Kr. 29,- Tidsskrift for kommunistisk teori og debatt



NEDTUR FOR FAGBEVEGELSEN?

PRESSEFRIHET



Det burde bli et vidunderlig år for britiske avislesere. Det kommer ei ny dagsavis og søndagsavis under ledelse av Mr. Shah, konstaterer The Economist. (1-7 mars). Mens de andre avisene må klare seg med profitter «next to nothing» så lenge de konkurrerer med utrangert teknologi, konstaterer tidsskriftet at Murdoch og Shah «have a licence to print money».

Konklusjonen er at gjenombruddet for Shah og Murdoch gjør det mulig å starte aviser, - også venstreorienterte fordi inngangsbilletten til markedet blir mindre. Dette vil gi flere aviser og flere eiere og er en seier for økonomisk frihet og demokratisk pluralisme.

GRAFISK KARIKATUR



I siste nummer av «FÖRR OCH NU» presenterer Jan Myrdal kunstneren Jossot som var banebrytende for kunstner-protesten i 1968.

«Løgnen ligger til grunn

for alt; For lovene for skikk og bruk og for moral. Alt er falsk.» Jossot 1939.

Han arbeidet i tidas politisk og kunstnerisk avantgardiske tidsskrifter, og så sjøl han var inspirert av middelalderen i sine karakteristiske svart/hvitt arbeider som virker japansk-inspirert.

Jossot slo seg ned i Tunis og konverterte til Islam fordi, - som han skrev i et brev fra 1925;

«...i avsky for den vestlige bestalliteten og dets kanibalisme.....Jeg er muslim i protest mot hele den vestlige dårskapen.»

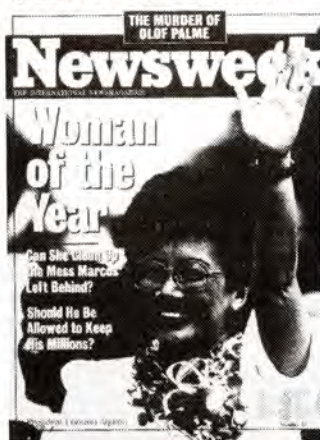
ALTERNATIV FRAMTID/SAMFUNN



Bjørn Vassnes (m/boka Gjenoppgadelsen av mennesket) har drøfta prosjektet «Alternativ Framtid» i Folkevett (utgitt av Framtiden i våre hender). Vassnes er pessimist; utgangspunktet var for dårlig og måten det blir gjennomført på gir grunn til å frykte en gigantisk bommert. Olav Benestad tar opp hansken i nr.2/86 og er enig med Vassnes at utredningen om en alternativ framtid må gjøre uavhengig av de løsningene som dagens herskende politikere kan godta. Han håper utredninga kan vise den tradisjonelle politikens maktesløshet, slik det blir mulig å mobilisere den del

av befolkningen som egentlig ønsker et annet samfunn.

CORYS FOLKEMAKT



Jubelen for Cory Aquino var stormende etter at hun og hennes støttespillere brakte et 20 års Marcos-despoti til sin slutt med nærmest fredelige midler, skriver Newsweek (No.10). Men tidsskriftet slår fast at hun står overfor vanskelige oppgaver om hun skal fullføre valgloftene hun ga. Hun trenger å konsolidere makta, inngå en avtale med de militante venstre-kreftene, gjennomføre økonomiske reformer og få liv i en sjuk økonomi.

NYE STYRINGSFORMER



Allmøteprinsippet har vært en skapende kraft for de unge region-teatrene. Ikke minst har dristige prosjekt vært gjennomført med denne styringsformen som ledende og bærende kraft.

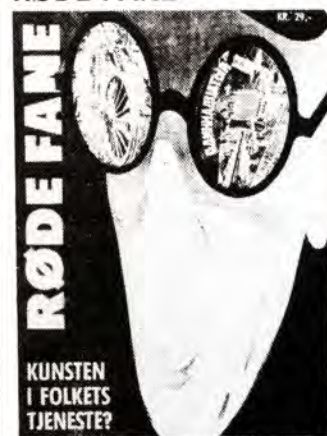
80-åra har stilt andre krav, og teatrene har besluttet å prøve andre former for teaterstyring, skriver Teater i nord, som ønsker Hålogaland teater og teatersjef Bernard Ramstad lykke til.

OM RELIGION OG REVOLUSJON

Hvordan bedømmer du situasjonen i Nicaragua ut fra den kristen synsvinkel, spør det svenske tidsskriftet «Kommentar» Fader Antonio i Managua.

—I desember feira vi en religiøs seremoni, men da feiringa var over og folk var på vei hjem ble femten personer overfalt av contras og bortført til Honduras. Vi diskuterte dette, og mente naturligvis at det var feil og urettferdig. Jeg mener vi må forsvare oss mot disse syndige handlingene.

KRITIKK AV RØDE FANE



Vi benytter anledningen til å takke for svar på spørreskjemaet som er sendt ut til de fleste abonnenter, og håper de som ennå ikke har gitt noen svar gjør det. Det er selvsagt ikke nødvendig med navn og adresse, men det gjør det mulig for redaksjonen å kontakte leserne for å følge opp konkret og omfattende kritikk. Vi kommer tilbake med oppsummering av «undersøkelsen» så langt og ber om flere reaksjoner i form av debattinnlegg og forslag til tema/saker.

RØDE FANE

INNHold

Klipp og kommentar	s. 2
Innhold	s. 3

LEDER:

Ei framtid for fagbevegelsen?	s. 4
-------------------------------------	------

FAGBEVEGELSEN	s. 5
---------------------	------

Fagbevegelsen — en tapt sak? av Tellef Hansen	s. 6
--	------

Dør fagbevegelsen i Europa, av Tollef Hovig	s. 12
--	-------

Lever fagopposisjonen? av Tormod Flatebø	s. 18
---	-------

Kaldnes mek. på slaktebenken av Erik Ness	s. 21
--	-------

Privatisering av helsevesenet, av Goggi Sæter	s. 26
--	-------

KULTUR

Strindberg på internasjonal manér, av Jan Myrdal	s. 31
---	-------

DEBATT:

Mer om gjeldskrisa, av Peder M. Lysestøl	s. 40
Sovjetisk olje og gassproduksjon, av Eivind Stø	s. 42
Skarpere Magdahl, av Bjørgulv Braanen	s. 44

ANMELDELSER:

Spitsbergen på russisk, av Per-Olov Trosell	s. 48
--	-------

FAGBEVEGELSEN EN TAPT SAK?



Telleff Hansen stiller spørsmålet og går gjennom ulike sider ved utviklinga av fagbevegelsen først og fremst i Norge.

Side 6

KALDNES MEK. PÅ SLAKTEBENKEN



Erik Ness beskriver slakten av verftet Kaldnes fra innsida. Han gir oss levende innblikk i kampen mellom

de politiske linjene, og folkas forhold til ledelse og klubb ved verftet.

Side 21

HELSEPRIVATISERING I ENGLAND



Goggi Sæter tar opp privatisering av helsetjenester i England og fagbevegelsens mangel på strategi for å møte dette angrepet.

Side 26

MYRDAL OM STRINDBERG

Jan Myrdal omtaler Michael Meyers biografi over Strindberg. Meyer har ikke klart å gi noen virkelig helhetsvurdering av Strindberg fordi han verken liker eller skjønner Strindberg, hevder Myrdal.

Side 31

RØDE FANE

Utgitt av
Arbeidernes Kommunistparti
(marxist-leninistene)

Nr. 2 — 1986 — 15. årg.
ABONNEMENT: 160 kr. pr. år

Bestill fra:
Røde Fanes distribusjon,
Boks 83 Bryn, Oslo 6.

ISSN 0332-7892

Adresse redaksjonen:
Gøteborggata 8
0566 Oslo 5
Postgiro nr. 2 20 84 78.
Telefon: (02) 38 42 50
eller 38 43 56

Redaktør og ansvarlig utgiver:
Trond Christoffersen
Trykt hos A/S Reprografisk
industri

EI FRAMTID FOR FAGBEVEGELSEN?

■ ■ En ny og intens kamp om fagbevegelsen er igang. Bakgrunnen er de store omstillingene som kapitalismen nå gjennomfører. Bakgrunnen er

den veien kapitalistklassen har blinka ut: gjennom rasjonalisering av de gamle bransjene og satsing på ny virksomhet med fleksible og oppofrende medarbeidere som identifiserer seg med bedriftens mål.

■ ■ I noen tiår har fagbevegelsen vært en mer eller mindre respektert motpart på en regulert kamparena. Reformisme og kampvilje har kjempa innbyrdes på denne arenaen. For arbeiderklassen har fagforeningene vært mer eller mindre dugelige redskap. Nå skal arenaen ryddes. Borgerskapet har bestemt seg for at fagbevegelsen står i veien for den omfattende saneringa av økonomien de vil gjennomføre. Borgerskapet ser muligheten av å gjen-skape en profitabel økonomi

i de nye vekstbransjene uten at arbeidskrafta er organisert i tradisjonelle fagforeninger. Derfor kommer det voldsomme korstoget mot fagbevegelsen.

■ ■ Fagbevegelsen er i dag pressa på to fronter: Utafra av kapitalens og de borgerlige regjeringenes direkte angrep. Innafra av det reformistiske fagforeningsbyråkratiets politikk for å møte den

nye tida. I flere artikler retter Røde Fane i dette nummeret søkelyset på dette presset.

■ ■ Men bildet av den pressa fagbevegelsen er bare den ene sida. På den andre sida står samholdet, kampviljen og organiseringa blant millioner av arbeidsfolk. Angrepene har allerede utløst etterkrigstidas bitreste streiker. Og mot de faglige toppbyråkratenes tilpasningspolitikk finnes det en bevegelse for å organisere det faglige grunnplanet. Bevegelsen for en Fri og uavhengig fagbevegelse samler tendenser i retning av en fagbevegelse som arbeidsfolk kan gjøre bruk av i de stormfulle åra som kommer.

■ ■ I seg sjøl er noen tapte streiker og et opprop for partipolitisk uavhengig fagbevegelse en spinkel motvekt å holde fram opp mot et internasjonalt borgerskaps industripolitiske storslakt. Men de viser at motkreftene finnes.

Derfor nøler ikke Røde Fane med å konkludere: Framtida til fagbevegelsen er verdt en kamp. Seier i kampen for arbeiderklassens og folkets organisasjoner er en nødvendig forutsetning for framtidig framgang i klassekampen. Dette er nødvendig å se i den pressa situasjonen vi står i nå.





Fagbevegelsen i Europa har lidd store nederlag de siste åra. Rasjonalisering, omstrukturering og ny teknologi svekker de tradisjonelt store sektorene og fagbevegelsens bastioner smuldrer opp. Sektorer som service o.a. som vokser, står fram med faglige ledere som er mer prega av samarbeidslinje enn tidligere.

Røde Fane bringer internasjonale erfaringer fra helsesektoren i England, om utviklinga i andre sektorer i Frankrike og England m.m. Du finner videre materiale om fagbevegelsen i Norge, fagopposisjonen og konkrete erfaringer fra verftsindustrien, med forslag til oppgaver utviklinga krever.

FAGBEVEGELSEN

— EN TAPT SAK?

For over et år siden slutta den engelske gruvearbeiderstreiken. Mange forsøkte å framstille streiken som de døende, bakstreverske arbeiderne som sloss for den tapte saken. De måtte tape for de så ikke ut over sin egen nase, ut over sitt eget kull.

Av Tellef Hansen

De engelske gruvearbeiderne klamra seg ikke til den gamle teknologien, tvert om så var det gruvearbeiderne som ønska å utvikle nytt. De reiste debatt om ny teknologi, om alternativ bruk av kull.

Det kampen dreide seg om var arbeidsplasser og retten til å ha skikkelige fagforeninger. Gruvearbeiderne tapte et viktig slag i den kampen, det kommer vi ikke utenom. Men de vant noe også. De vant respekt i store deler av den europeiske arbeiderklassen og de satte en støkk i borgerskapet i Europa.

Men dette er England, vi vil ikke få sånne tilstander i Norge, i Danmark, i Sverige. Omtrent sånn var melodien etter gruvestreiken, omtrent sånn var melodien i Danmark til en dag før generalstreiken brøyt ut. Det ingen trodde var mulig skjedde plutselig rett foran øya på de som ville se.

Gruvestreiken og generalstreiken i Danmark er ikke typiske. Det er ikke typisk at angrepene på arbeiderklassen blir møtt med kamp. Det motsatte er faktisk tilfelle.

I to stort opplåtte artikler i Time Magazine og Newsweek blir det malt et dystert bilde av fagbevegelsen i Europa — tilbakegang over heile linja. New-

sweek formulerer det sånn: «En dypt splitta fagbevegelse i Europa slåss mot en verden som forandrer seg og taper kampen». Dette er ikke Norge, vil mange innvende. Ikke kom trekkende med den skremselspropagandaen for vi vil ikke få den utviklinga.

Vil vi ikke?

Det er lett å bli enig om at utviklinga ikke er kommet så langt som ute i Europa. Spørsmålet er om vi kan vente ei sånn utvikling og hva det er som driver fram endringene.

Vi må forberede oss på ei tid hvor fagbevegelsen blir utsatt for harde angrep. Omstillingspolitikken vil skape strukturelle endringer og omorganisering av produksjonen som vil få stor betydning.

Oppsplitting av arbeiderklassen og fagbevegelsen blir utsatt for harde angrep. Omstillingspolitikken vil skape strukturelle endringer og omorganisering av produksjonen som vil få stor betydning.

Oppsplitting av arbeiderklassen og fagbevegelsen vil sammen med borgerskapets politiske og ideologiske offensiv sette den tradisjonelle fagbevegelsen i fare. Vi skal se nærmere på fire saker som står sentralt i denne utviklinga:

- I. Strukturelle endringer.
- II. Omorganisering av produksjonen.
- III. Utvikling av klassesamarbeidssystemet
- IV. Omorganisering av fagbevegelsen.

I. Strukturelle endringer.

Norge er midt inne i en storstilt omstillingsprosess. Dersom vi sammenligner oss med andre land i den vestlige kapitalistiske verden så er vi kommet kort i denne omstillinga. Et uttrykk for dette er de tall som legges fram i NOU 33: 1984 — «Politikk for arbeid».

Andel av industrisysselsatte i tungindustrien:

Norge ca. 30%, Canada noe over 20%, USA og Japan 15/16%

Andel av industrisysselsatte i vekstbransjer:

Vest-Tyskland ca 55%, England 46/47%, Norge under 30%.

Det denne oversikten viser oss er at Norge er kommet kort i omstillingsprosessen. Mye av den utviklinga vi har sett i Europa, har vi foran oss.

La oss se litt nærmere på dette.

EEC har gjort ei analyse av den forventede utviklinga av industrien i Europa fra 1980 — 1995. Her er noen av konklusjonene:

1. Det totale antallet sysselsatte i industrien vil bli redusert med 47 prosent.
2. Ei radikal endring av yrkessammensetninga.

	1980	1995
Ufaglært/spesialarb.	41%	10%
Faglært	32%	15%
Kontor/adm.	11%	15%
Teknikere	6%	40%
Ledelse	10%	20%



3. De tradisjonelle arbeidergruppene går kraftig tilbake.

4. Påstand. Det vil vokse fram en «ny» arbeiderklasse av proletariserte småborgere og oppkursa fagarbeidere. Objektivt er dette arbeiderklasse, men subjektivt vil de ikke oppfatte det sånn. Vi vil få en arbeiderklasse som er splittet mellom «ny» og «gammel».

5. Splittelsen av klassen vil få konsekvenser for fagbevegelsens organisering. På bedrifter hvor det tidligere var to klubber kan det bli tre-fire.

II: Omorganisering

Omstillinga av norsk industri krever store enheter. Det vi ser er ei kraftig sentralisering av eierforholdene. Nora kjøper opp andre bedrifter i næringsmiddelbransjen, Norcem kjøper Aker og generaldirektør, Heiberg Simonsen; arkitekten bak oppkjøpet krones med heder og laurbær.

Børsen er en viktig motor i denne utviklinga. Mens all oppmerksomhet er konsentrert mot Bugge og Blystadene så samles verdiene på stadig færre hender.

Desentralisering

Parallelt med sentraliseringa av eierforholda skjer det ei desentralisering av produksjonen. Store bedrifter deles inn i stadig mindre enheter som skal forsvare sin eksistens med maksimal profitt. Første skritt er oppdeling i divisjoner, neste skritt er å gjøre divisjonene til sjølstendige selskaper.

Bedrifter splittes opp, arbeiderklassen og klubber splittes opp. Antallet fast ansatte kjøres ned og erstattes etter behov av leiefolk. Nye arbeidstidsordninger og økt bruk av overtid holer ut normalarbeidsdagen.

Normalarbeidsdagen

Mindre produksjonseenheter, mer leiefolk osv. selges i et innpakkingspapir som heter «større fleksibilitet». Men fleksibiliteten omfatter mer enn dette — økte lønnskiller, svekka oppsigelsesvern, utholing av det sosiale sikkerhetsnettet, mer flytting osv.

Hovedslaget om det fleksible samfunnet er kampen om normalarbeidsdagen. Kapitalistene presser på for å forlenge arbeidstida. Arbeidsfolk skal

brukes etter behov — heile døgnet uten å betale noe ekstra. Produksjonsutstyret gir muligheter for større fleksibilitet, men normalarbeidsdagen står i veien. For borgerskapet er normalarbeidsdagen blitt hinderet som må fjernes for å få til store forandringer, for

I tillegg til den gamle arbeiderklassen vil det vokse fram en «ny» arbeiderklasse av proletariserte småborgere og oppkursa fagarbeidere. Vi vil få en arbeiderklasse som oppfatter seg sjøl som delt mellom ny og gammel.

arbeiderklassen må normalarbeidsdagen forsvares med nebb og klør.

Privatisering

Det velter ei privatiseringsbølge over Europa. Kampen om et trangt marked har bl.a. ført til at borgerskapet forsøker å utvide markedet ved å gjøre offentlige tjenester som tidligere var gratis til, til tjeneste som kan kjøpes. England, hvor denne utviklinga er kommet lengst, er blitt et Mekka for privatiseringsideologene. Her kan en reise for å studere privatisering i stort omfang, men først og fremst kan en studere konsekvensene på nært hold.

Omorganisering av produksjonen fører til at borgerskapet konsentrerer makta, samtidig som produksjonen splittes opp i stadig mindre enheter. Kampanjene for «større fleksibilitet» og privatisering forsterker denne utviklinga. Arbeiderklassen og fagbevegelsen splittes opp.

III. Klassesamarbeid

Norge er kommet langt i å bygge ut klassesamarbeidet. Et viktig uttrykk for samarbeidsideologien er korporativiseringa, dvs sammensmeltinga mellom partene i arbeidslivet, næringslivet og staten.

Konsentrasjon av kapital, monopopol-



lisering og sentralisering stiller store krav til samordning. Konflikter må harmoniseres og arbeiderklassen må gjøres ansvarlig for utviklinga av kapitalismen. Fagbevegelsen trekkes inn i offentlige og halv-offentlige styrever, råd, utvalg osv... I tillegg er det et utall av uformelle kontakter.

Siste skudd på stammen er Hermod Skånlands forslag til «samfunnskontrakt». Igjen har han gjort set til «Prügel-knabe» for sosialdemokratiets inneste ønsker. Forslaget inneholder to deler: Arbeiderklassen skal miste forhandlingsretten. Til gjengjeld skal borgerskapet i fagbevegelsen få større politisk innflytelse. Forslaget er ikke nytt og det er ikke første gang at Hermod Skånland gjør seg til talsmann for disse ideene. Denne gangen har han med seg ei gruppe av sentrale nordiske sosialdemokrater — Auker-utvalget.

Dett samme behovet for samordning finner vi igjen på bedriftsnivå. Her er



FAGBEVEGELSEN

hyllemetre med bøker som «Skandinavisk management mot år 2000», «Den tredje veien for bedre ledelse», «Kvalitetssirkler — problemløsningsgrupper for personlig vekst, kvalitet og produktivitet» osv.osv...

Bøkene handler stort sett om «De ansattes motivasjon», «De ansattes effektivitet», «De ansattes utvikling/utdannelse», osv.

Under dekke av å sette mennesket i sentrum utvikles den ene hersker-teknikken etter den andre. Janne Carlson

Det velter ei privatiseringsbølge innover Europa. Borgerskapet forsøker å utvide markedet ved å sette pris på tjenester som tidligere var gratis.

det bygd opp et helt system med styre-representasjon, bedriftsforsamling arbeidsmiljøutvalg, og det er ikke den komite som hjertet måtte behage som ikke kan rigges opp.

Den formelle delen av klassesamarbeidet har grunnlaget sitt i lov og avtaleverket.

Skytøyen-komiteen med sitt stolte forslag om 50/50 og borgerskapet med dobbelstemme er «out». Inne er Brubakken-komiteen og det uformelle demokratiet, deltakerdemokratiet. Nå skal du få lov å delta, som privatperson. Vi får en bedriftsorganisasjon der det ikke fins klasser, bare deltakere. Deltaker-direktøren, deltaker-ingeniøren og deltaker-arbeideren møtes for å diskutere felles problemr.

Hva skjer?

★ Uformelle grupper/utvalg spiser seg inn på klubben sine oppgaver — klubben skyves ut.

★ Klubbens medlemmer (noen få utvalgte) trekkes inn i utvalg og komiteer som ligger langt utafor klubbens kontroll.

★ De av klubbens medlemmer som trekkes inn i dette arbeidet får mer karakter av saksbehandlere for ledelsen enn en tradisjonell arbeider-leder fagforeningsleder. Det store flertallet av medlemmene passiviseres.

★ Dette systemet fører til at det utvikler seg nye skiller innafor arbeiderklassen. utviklinga med A og B-arbeidere, som er behandla ovafor, blir forsterka ved at det blir et markert skille mellom de som sitter i utvalg og komiteer og de som ikke gjør det.

For å underbygge denne utviklinga produseres det bøker om bedriftsorganisering og bedriftsledelse på løpende bånd. Det fins snart ikke en bedriftsleder eller organisasjonsteoretiker med respekt for seg sjøl som ikke har skrevet bok om organisering. Vi har fått

får breie seg i aviser og fjernsyn om sin fantastiske organisasjonsmodell, mens de som er på bunn av modellen må streike for å oppnå helt elementære rettigheter.

Ledelsen i Volvo lanserer «The spirit of Volvo», og Människan vår viktigaste ressurser», og får seile under dette bekvemmelighets-flagget i land etter land. Virkeligheten for arbeiderne er en ganske annen. Bladet til det svenske metallarbeiderforbundet har undersøkt forholdene for bilarbeiderne i Volvo og kommet til en helt annen konklusjon: «Livsfarlig, vansinnig, ett helvete».

I tillegg til dette og som en pådriver på denne utviklinga har borgerskapet satt i gang en ideologisk offensiv. På den ene sida så eksisterer det ikke klasser i Norge, bare individer. På den andre sida så eksisterer det i aller høyeste grad klasser, snylterklasser. Den største snyltende klassen i Norge er arbeiderklassen. Den er så dyr å ha at det er ikke helt sikkert at borgerskapet har råd. Den ideologiske offensiven er ikke bare synlig på de store spørsmåla, i sak etter sak — stor eller liten, så dukker den fram. Ta f.eks. redusksjonen fra 6 til 4 egenmeldinger. Norsk Arbeidsgiverforening starta løpet med at ord-

ningen var blitt for dyr. Argument for argument blei tilbakevist, ordningen viste seg å være billigere, NAF sto tilbake med buksa nede. Men det viktigste var ikke pengene, det viktige var å framstille arbeidsfolk som snyltere.

Et annet eksempel var da finansministeren gikk ut på fjernsynet og fortalte at skipsbyggingsindustrien var subsidiert med over 150 000 pr. arbeidsplass. Arbeiderne i skipsbyggingsindustrien skaper ingen verdier, de subsidieres. Arbeiderne i kjemisk industri, i gruveindustrien osv. skaper ingen verdier. Hvor kommer verdiene fra? Kommer de kanskje fra de som flytter papiret fra den ene delen av skrivebordet til den andre. Er det kanskje Syse og Willoch som skaper verdiene?

Hensikten med denne kampanja er å framstille arbeiderklassen som et fordyrende ledd i produksjonen.

«Arbeiderkollektivet» brytes opp og arbeiderklassen sin oppfatning av seg sjøl som klasse angripes hardt. Arbeiderne gis et snylterstempel og den nye organisasjonsteorien erstatter begrepet arbeider med nøytrale ord som «bruker» og «deltaker».

IV. Fagbevegelsen.

Fagbevegelsen sitt utgangspunkt er at arbeidsfolk har felles interesser og at de må organisere seg for å sikre disse interessene.

Utgangspunktet prega organiseringa — den var retta inn på de vanlige medlemmene og hadde som mål å mobilisere disse til kamp.

I dag er situasjonen en helt annen. Nå er budskapet at arbeider og borger har grunnleggende felles interesser. LO har inngått et nært samarbeid med staten, arbeidsgiverne og LO er institusjonalisert på en rekke områder. Denne innrettinga får store konsekvenser for organiseringa av fagbevegelsen. Fagbevegelsen preges av de oppgavene den nå skal prioritere — offentlige utvalg og komiteer, forhandlinger, lobbyvirksomhet osv.

For å belyse konsekvensene skal vi se nærmere på to eksempler:

Blystadbrødrene

Jern og metall industrien er inne i ei kraftig omstilling. I løpet av ett år kvit-

ta Fred Olsen seg med 6500 arbeidsplasser ved å selge eller legge ned 14 skoler i Aker-gruppa. Fra september 1984 til september 1985 gikk det tapt netto 1233 arbeidsplasser i 35 bedrifter.

Oppsigelsesvernet er hardt angrepet og klubbene på Rosenberg verft og BMV-Laksevåg har vært ute i streik mot usakelige oppsigelser.

Hva gjør Jern og Metall ledelsen i

«Høringsdemokratiet» er uttrykk for hvordan demokratiet kan perverteres. «Høringsdemokratiet» innebærer demokratisering, — organisasjonen presses inn i et mønster der alle ledd blir saksbehandlere.

denne situasjonen. De støtter denne omstillinga. De truer deltakerne i «Ja til arbeid» med eksklusjon. De tvinger de streikende arbeiderne på BMW tilbake i arbeid. Grunnplanet i Jern og Metall får ikke støtte fra ledelsen. Deres som de kommer ut i kamp er deres egen ledelse det første de møter i døra. Noe helt anna er det når Blystadbrødrene blir «stygt» behandla. Da stiller ledelsen i forbundet opp. I følge Arbeiderbladet blir sekretær Gunnar Halvorsen ikke bare forbannet — han blir dobbelt forbannet. Men som vanlig er det Jan Balstad som tar kaka, — «De kjører et sjarmerende løp», er LO-sekretær Jan Balstads karakteristikk av Blystad-brødrene på Arbeiderbladets anmodning.

I kampen for Blystad-brødrene sloss ledelsen i Jern og Metall for sine egentlige klasseinteresser — interessene til en fraksjon i borgerskapet.

Organisasjonen byråkratiseres

Eksempel med Blystad-brødrene viser en fagbevegelse som blir stadig tettere knytta til borgerskapet. Denne tendensen gjelder ikke bar for Jern og Metall, men er karakteristisk for hele fagbevegelsen.

Et anna karakteristisk trekk ved fagbevegelsen er byråkratiseringa. Den

har Jon Gulowsen beskrevet i en artikkel fra Tromsø Universitet i 1981:

«Ideelt sett er demokratiet en styreform der alle deltar. Det endelige beslutningsansvaret er fordelt på mange. Avgjørelser fattes etter at flest mulig hensyn er trukket inn og vurdert».

«Høringsdemokratiet» er uttrykk for hvordan demokratiet kan perverteres i organisasjoner som nettopp er bygget på, og skal fremme idealer om frihet likhet og brorskap. Høringsdemokratiet innebærer byråkratisering. Organisasjonen presses inn i et mønster der alle ledd — styrer, komiteer og medlemsmøter — blir saksbehandlere. Men utfallet av saksbehandlingen er som oftest gitt. Politiske spørsmål og skoloring trenges til side til fordel for organisasjons-saker. Aktivister tømmes etterhvert for energi, for vilje til å yte noe for organisasjonen. Medlemmene passiviseres, majoriteten bringes til taushet — i verste fall også minoritetene.

«Høringsdemokratiet» er den mekanisme som fører til at masseorganisasjonene mister grasrota og makteliten utvelges. Oligarkiets jernlov står på skuldrene av dette «høringsdemokratiet».

For ledelsen i LO er det ikke problematisk at medlemmene passiviseres og bringes til taushet — problemet er hva som skal settes istedenfor medlemsmobilisering. Når medlemmene ikke har innflytelse, ikke blir mobilisert — hva skal da få de til å være organisert/organisere seg i LO?

Svaret går i hovedsak langs to linjer: Toppen i fagbevegelsen styrkes og bygges ut, og grunnplanet omorganiseres til et samvirkelag der medlemmene kan få service — god eller dårlig.

Det sentrale apparatet til LO og forbundene er anseelige. Det ansettes stadig fler folk på full tid, og det skjer ei sterk profesjonalisering av det sentrale apparatet. Inn kommer det jurister, økonomer, ingeniører, statsvitere osv. I det sentrale apparatet til LO og forbundene jobber det i dag ca. 800 folk på heltid. I tillegg har LO bygd opp sitt eget senter for forskning, FAFO.

På grunnplanet ser vi den motsatte tendensen. LO-ledelsen er ikke interessert i et sterkt og aktivt grunnplan.

Tvert om. Ledelsen har slått ned på enhver kime til grunnplansaktivisering. For medlemmene skal LO være en serviceorganisasjon der de kan få bedre tilbud enn i konkurrerende organisasjoner.

— Bevegelser som har sitt utspring lokalt er stort sett forbudt. (Jmf. «Ja til arbeid» og «Fri og uavhengig fagbevegelse»)

— Forbund slås sammen, og makt og initiativ flyttes oppover. Medlemsmøter erstattes med representantskap.

— Servicetilbudet skal bygges ut. Bedre forsikringsordninger, «feriekort» som skal utvikles til betalingskort osv.

Fagbevegelsen omorganiseres. Ledelsen styrker makta si, grunnplanet passiviseres og omorganiseres til en serviceorganisasjon. Dersom denne utviklinga får fortsette er det slutt på den tradisjonelle fagbevegelsen.

V. Hva må vi gjøre?

Vi har ikke noe fiks ferdig svar på denne utviklinga vi står foran, og vi vil ikke få det med det først heller. Gode svar får vi først når store deler av fagbevegelsen er mobilisert i denne debatten.

1. Vi må gå i spissen for en omfattende studie og diskusjons-bevegelse som har framtida — de neste 15-20 åra — som tema. Perspektivet på denne bevegelsen må være å mobilisere store deler av fagbevegelsen i en diskusjon om sosialismen/kommunismen. Denne diskusjonen må gripe fatt i frihetskampanja til DNA og bringe den ut på arbeidsplassene. Vi må skolere oss i borgerskapet sin strategi for omstilling og utvikle politikk på viktige områder som privatisering og kampen mot norsk kapitaleksport og imperialismen. Det er et mål i seg sjøl å bryte med sneverheten — virkeligheten er lønn og min bransje/arbeidsplass. Vi trenger ei allsidig skolering i økonomi og politikk som bryter med den sosialdemokratiske B-kunnskapen (du må vite nok til å fortelle videre det ledelsen har sagt, men ikke nok til å kunne handle sjølstendig). Per-



Borgerskapets «Prugelkne» Hermod Skånland går mot forhandlingsretten, og inn for at borgerskapet i fagbevegelsen skal få større innflytelse. Tyssedalsamfunnet har fått merke omstillinga av norsk industri.

FOTO: KLASSEKAMPEN

- spektivet på skoleringa må være at arbeiderklassen skal bli herre i eget hus.
2. Fagbevegelsen trenger ei demokratiseringskampanje. I første omgang betyr det å utvikle bevegelsen for en Fri og Uavhengig Fagbevegelse. Prinsippielt er vi ikke mot sammenslutning av forbund, men denne prosessen må startes nedenfra og ha som siktemål å styrke grunnplanet og demokratiet i organisasjonen. Sammenslutninga av de fire industriforbundene går vi mot. Formålet med det nye storforbundet er å styrke det sentrale maktapparatet. Kontakten mellom klubber og foreninger på tvers av fagskiller og hovedorganisasjoner må utvikles. Vi går mot alle tendenser til å flytte avgjørelser oppover og f.eks. erstatte medlemsmøter med representantskap.

3. Vi må utvikle kampen mot klasse-samarbeidet.

Dersom vi går inn i styre/bedrifts-forsamling så må det gjøres med plan og ha som siktemål at det skal være et virkeliddel for folka/klubben i kampen for deres interesser.

Deltakerdemokratiet må avsløres og vi må gå mot systemet med kvalitetssirkler. Deltakerene på disse sirkelene får ca. 48 timer i året til møter. Still krav om at det skal settes av 48 timer pr. år pr. ansatt til skolering i klubbens regi. Individ-orienteringa må møtes med krav om kollektive løsninger.

Borgerskapets ideologiske offensiv må møtes med en motbrann. Ei kampanje mot arbeiderforakten i samfunnet vil vinne støtte langt inn i partiapparatet til DNA.

Fagbevegelsen er ikke en tapt sak — vi må ta opp kampen! ☐

DØR

FAGBEVE
I EUROP

Fagbevegelsen i Europa er i rask tilbakegang. Både når det gjelder medlemstall og innflytelse. Mange steder er denne utviklingen svært dramatisk. Det er mange årsaker til dette, en gjelder politisk motstand. For ti år siden var fagbevegelsen i Vest-Europa den kanskje sterkeste i verden.

Av Tollef Hovig

Fagforeningsledere i England, var gode gjester i nr. 10 Downing Street. Statsminister Harold Wilson fikk ofte råd og anvisninger fra dem. Da etterfølgeren Edward Heath ville prøve å endre dette, streiket kullgruvearbeiderne. Det var i 1974. Det førte til nyvalg, som Heath tapte for Wilson, og idyllen ble gjenopprettet i nr. 10. Men Wilsons etterfølger James Callaghan klarte ikke helt å holde den gode stemningen. I 1979 kom det en rekke korte, men effektive streiker.

Fru Thatcher overtok, og hennes program var klart. Hun skulle tre tvingstrøya ned over hodet på fagbevegelsen så langt det gikk, og hun har kommet langt. Og teknologiutviklingen og andre tegn i tiden har gitt henne gode kort å spille med. Hun har fått igjennom flere forskjellige lover, hvis eneste formål er å begrense fagforeningenes spillerom. Lover som gir snevrere grenser for streikevakter, boikott-aksjoner, sympatiaksjoner, uravstemninger osv. er stikkord her. Den mest omdiskuterte loven var kanskje den om at de ansatte i sikkerhetstjenesten ved Cheltenham ikke en gang fikk ha fagforening. Dette korstoget mot fagbevegelsen har altså vært ført med stort hell.

Nederlaget til kullgruvearbeiderne var en bitter pille å svelge.

En viktig årsak til det nederlaget var at britisk LO (TUC) ikke våget å ta ut andre grupper i sympatistreik. De ville ikke ta den kampen. Men TUC er ikke hva det en gang var. Siden 1979 er TUC redusert med 20%, og



FAGBEVEGELSEN A?

er nede i 9.6 millioner medlemmer. I tillegg kommer dype indre splittelser. Nederlaget til Scargill & Co. var en tragedie for fagbevegelsens styrke. Streiken førte med seg 14 døde, 9808 arresterte, talløse skader og et beregnet tap på 3 milliarder. Det var det rent materielle, men det alvorligste var at optimismen og kampviljen fikk seg en alvorlig knekk. Men denne situasjonen er ikke spesiell for England. Det er flere enn fru Thatcher som har tatt mål av seg til å bekjempe fagbevegelsen.

Tilbakegangen i medlemstallet.

Franskmennene har et noe annet utgangspunkt enn britene. Der har organisasjonsprosenten alltid vært noe lavere, og det har vært flere landsomfattende, konkurrerende foreninger — helst med basis i politiske partier. Men de har allikevel fått utrettet relativt mye. I 1968 stanset de i praksis fransk økonomi, og 30% lønnsøkning var et faktum for de lavlønne. Nå derimot har den franske arbeidsgiverforeningen (NPF) lansert en aggressiv kampanje for fleksibel arbeidstid og dårligere oppsigelsesvern, noe vi kjenner igjen fra Norge. Tiden vil vise hvordan fagbevegelsen vil takle det.

CGT (Confederation General du Travail) er/var den største fagforeningen i Frankrike. Det er foreningen til det franske kommunistpartiet. Den har alvorlige vanskeligheter. Den har mistet minst 300 000 arbeidere dvs. nærmere 20%, bare på de to siste åra. Den nådde toppen på 4,4 millioner i 1984, og er nå ned i 1,5 millioner, muligens ennå mindre. Enkelte observatører hevder at de allerede er under millionen. De aksjonene de har forsøkt seg på de siste åra har gått svært dårlig. F.eks. streiket Renault arbeiderne i regi av CGT for en tid tilbake. En streik som punkterte på en uke, i fullt nederlag. Eller når CGT lederen Henri Krasucki i oktober annonserte en nasjonal aksjonsdag, var fraværet lavere enn 10 prosent i mange nøkkelindustrier. Trenden ellers i Europa er helt klar. Det blir færre organiserte. I Tyskland og Belgia er reduksjonen noe mindre enn en kunne vente seg utifra hvor mange arbeidsplasser som er nedlagt, men den er allikevel klar.

En annen tendens som er klar, er at det er de forbundene som tradisjonelt har vært fagbevegelsens sterkeste bastioner at tilbakegangen har vært mest markant. Det er to foreninger til i Frankrike. Det er CDFT og FO. CDFT er foreningen til det franske sosialistpartiet og har en del likhetstrekk med det før omtalte CGT. Det har mista 17 prosent av medlemmene de siste årene. FO (Force Ouvriere), hvitsnippforbundet er det eneste som ikke har gått tilbake. I Italia har det kommunistisk leda GUIW mista 13 prosent siden 1977, og

Den franske fagbevegelsen har trøbbel med oppslutninga. CGT (Confederation General de travail) har mista 20% av medlemsmassen de siste to åra. Årsaken skyldes blant annet lite vellykka aksjoner de siste åra, her fra Talbot-fabrikken der 51 arbeidere ble skada i sammenstøt med politiet. FOTO: KLASSEKAMPEN



er ned i 3,1 million medlemmer. Sosialistpartiets UIL har økt med 1,3 prosent til 1,2 million medlemmer. I hovedsak ved å rekruttere hvitsnipparbeidere. Eller for å si det med formannen Giorgio Benvenuto: «Jeg er optimistisk, mitt forbund forandrer seg med tiden».

Tabell 1: Organisasjonsprosent.

Land	1979	1984
Storbritannia	46 %	36 %
Frankrike	23,4%	21,6%
Vest-Tyskland	35 %	32,3%
Belgia	60,3%	59,3%
Italia	50,9%	44,5%
Spania	24,8%	5 %
Sverige	76,9%	76,9%
Nederland	33,5%	29 %

Kilde: Newsweek

Arbeidsledigheten

Hvorfor denne tilbakegangen er spørsmålet som automatisk dukker opp. Det er det ikke lett å gi noe enkelt svar på, men en del årsaker ligger klart i dagen. Arbeidsledigheten slår en umiddelbart i øynene. Spania er det mest ekstreme tilfellet. Der har arbeidsledigheten steget fra 14 prosent i 1981 til over 20 prosent nå. Fagorganiseringsprosenten sank fra 24,8 prosent i 1979 til 5 prosent i 1984. De arbeidsløse hær i EF-landene har steget fra 6,3 millioner i 1980 til over 12 millioner nå. I England har ledigheten steget fra 1,3 millioner i 1980 til 4,5 millioner i 1985. Disse nedslående fakta har slått rot i bevisstheten til folk, man er glad for i det hele tatt å ha en jobb. Eller for å si det med Heinz Markmann fra Vest-Tyskland hvor ledigheten har steget fra 3,3 prosent i 1980 til 9,7 prosent i 1985: «arbeidere smittes av en økende håpløshet, og inntrykket er at ledigheten er kommet for å bli uansett hva fagforeningene gjør». Markmann er leder for det fagforeningssponsede Institutt for Økonomiske og Samfunnsvitenskapelige studier i Düsseldorf.

Tabell 2: Arbeidsledigheten.

Land	1979	1985
Frankrike	5,1%	13 %
Vest-Tyskland	5,9%	9,7%
Belgia	3,2%	8,5%
Italia	8,2%	14 %
Spania	7,6%	10,2%
Sverige	8,5%	20,5%

Kilde: Newsweek

Fagbevegelsens bastioner smuldrer opp

Utviklingen i de bransjer som tradisjonelt har vært fagbevegelsens bastioner, er en annen faktor som betyr

mye for fagbevegelsens utvikling. Det er den *teknologiske utviklingen* som har hovedansvaret for den. Yrker i industrien, bygning, gruvedrift, o.l., har hatt en ublid skjebne de siste ti årene. I Belgia f.eks. var det 1,5 millioner i sånne yrker i 1974. I 1983 var det under 1,1 millioner. En tilbakegang på 27 prosent på 9 år. Dette gjelder de øvrige europeiske land også. I England f.eks. var tilbakegangen i den samme perioden 25 prosent. Det er opplagt at det betyr mye for fagbevegelsens muligheter når dens kjernetropper smuldrer opp. Mange foreningsledere håper at ny økonomisk vekst skal skape bedre tider for dem også, men det kan de bli snytt for. OECD mener at ledigheten i disse yrkene vil fortsette å stige uansett økonomisk vekst.

Tabell 3:

Sysselsettingen i Industri, bergverk, bygning ol.

Land	1974	1983	i %
Belgia*	1.532,6	1.137,1	÷ 26
Nederland	1.576	1.326	÷ 16
Frankrike	8.115	6.873	÷ 15
Storbritannia	10.118	7.674	÷ 24
Norge	477	448	÷ 6
Vest-Tyskland	11.941	10.107	÷ 15
Spania	4.715	3.525	÷ 25

* Bare til 1982 (Tallene er i 1000)

gang. Den har vært sterkere de siste årene, og da tallene bare går til 1983 er det all grunn til å tro at det er enda større nedgang frem til idag.

Strukturendringer gir splittelser

Det er andre tendenser enn krympingen av industrien som også er verdt en kommentar. Det er voksende tendenser til splittelse mellom de forskjellige typer foreninger og folk. F.eks. i England hvor Arthur Scargill kan stå som representant for kamplinjen, mens Eric Hammond, formannen i foreningen for Elektriske, Elektroniske, Telekommunikasjon' mm. arbeidere vil finne «nye veier». Nye veier har vist seg å innebære salg av streikeretten, godta tvungen voldgift mm. I fjor unngikk TUC såvidt en splittelse mellom de tradisjonelle og en liten, men voksende reformistisk fløy som satser på samarbeidsløsninger. Hammond & Co. holdt på å bli ekskludert da, men enheten ble bevart pga. Neal Kinnocks valgkamp. Nå er eksklusjon igjen aktuelt etter Hammonds svik i forbindelse med striden mellom grafisk og Murdoch.

Samme type tendenser kan også sees i Frankrike. Her representert ved CGT formannen Henri Krasucki og formannen for CDFT Edmond Maire. Maire stiller problemet sånn: «hvis vi ikke tilpasser oss vil vi dø». Denne typen splittelse går gjerne mellom forbund i tradisjonelle yrker og forbund i «nye» yrker. Og den har et avgjort materielt grunnlag. De fleste av forbundene som organiserer tradisjonelle yrker står med



Den teknologiske utviklinga har skapt store problem for fagbevegelsen, og rasjonaliseringer er en av årsakene til tilbakegangen. Bildet er fra en BMW-fabrikk i Munchen.

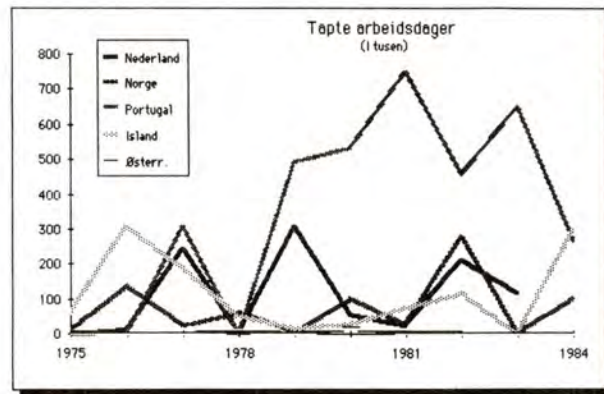
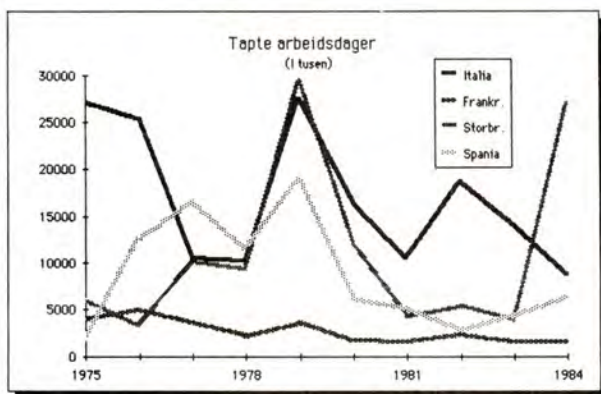
FOTO: KLASSEKAMPEN

ryggen mot vegg. En uttalelse fra lederen for de private arbeidsgiverne i Italia er Paolo Annibaldi er talende: «På grunn av økonomiske realiteter må fagforbundene gi opp sin aggressive linje». Det betyr i klartekst at i de bransjer som går dårlig får en ta til takke med det en får. Forbund som NUM eller ta Jern og Metall, som før var en virkelig maktfaktor i samfunnet, er i dag bare ble skygger av sitt gamle jeg.

I flere land f.eks. England og Frankrike har service-sektoren passert industri, bygning og gruvedrift mht. antall sysselsatte. Det er tendensen i alle andre europeiske land også. Norge og Vest-Tyskland er to av de landene som har kommet kortest i denne utviklingen. Mange borgerlige kommentatorer lar seg blende av denne utviklingstendensen. Fagforeningene i service-sektoren har tradisjonelt vært mye mer samarbeidsvillige og forsiktige. Disse bransjene er nå i fremgang, mens yrkene med de mer kampvillige forbundene er på vei tilbake. Dette tolker de som om det er samarbeids-linjen som fører frem og har framtida foran seg, for her oppnår forbundene mest.

Tabell 4: Endringer i sysselsettingstrukturen

Land	År	Gr.1	Gr.2	Gr.3
Belgia	1974	1.532,6	964,5	1.129,1
	1978	1.327,6	968,7	1.259,2
	1982	1.137,1	969,7	1.368,9
Nederland	1975	1.576	1.083	1.675
	1978	1.525	1.104	1.825
	1983	1.326	1.174	2.134
Frankrike	1974	8.115	4.682	5.753
	1978	7.611	4.661	6.735
	1983	6.873	4.832	7.270
England	1974	10.118	5.732	7.872
	1978	9.341	5.842	8.490
	1982	7.672	5.778	8.490
Norge	1974	477	264	190
	1978	480	280	240
	1983	448	287	282
Vest-Tyskland	1974	11.941	5.451	6.577
	1978	10.958	5.361	7.090
	1983	10.107	5.222	7.704
Spania	1974	4715,7	2.877	2.256,9
	1975	4.356,4	2.861,3	2.125,3
	1983	3.525,7	2.740,1	2.400,7



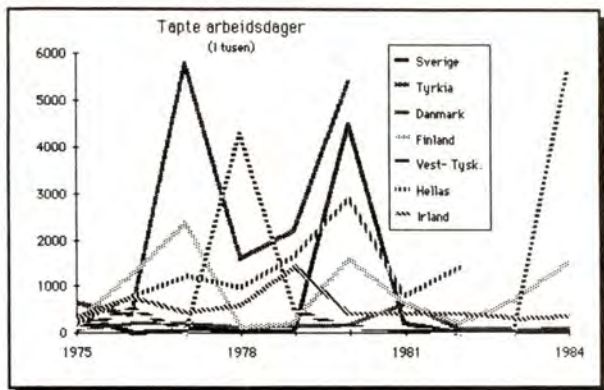
Gruppe 1 er de «tradisjonelle» yrker, gruppe 2 er «mel-lomyrker» som varehandel, hotell og restaurant, trans-port mm., gruppe 3 er de «nye» yrkene, forskjellige slag offentlig og privat tjenesteyting bankvirksomhet og en del andre serviceyrker.

Ledelsen for fagforeninger i vekst-sektorerer tradisjonelt mer samarbeidsvillige enn ledelsen i de tradisjonelle sektorene som er i tilbakegang. Franske stålarbeiderne sloss for å lunsje der ledelsen av selskapet spiser til daglig.

FOTO: KLASSEKAMPEN

Hvordan står det til med kampkraften blant arbei-derne etter denne utviklingen? Rupert Murdoch's ma-nøver i England nylig gir en pekepinn. Han ga 5500 grafiske arbeidere sparken, og startet på nytt bak piggr-tråd med hypermoderne teknologi, noen eksperter og folk henta «rett fra gata». A. Skjeseth oppsummerer i Klassekampen: «For ett eller to år siden ville Mur-doch's masseoppsigelser av grafisk personale ført til landsomfattende faglige aksjoner og opptøyer ved





Murdoch's bedrifter. I dag høres bare verbale og nok så halvhjertede protester, iallefall så langt». Nå har jo protestene blitt noe kraftigere, men det gjenstår å se hva som vil skje videre. Å huske noen større streiker eller aksjoner som har vært kronet med seier de siste årene er heller ikke lett.

Hvorfor svekkes fagbevegelsen?

Det har mange årsaker. Arbeidsledigheten har vært nevnt, den ligger nå rundt 11 prosent i EF-landene. Raske strukturforandringer fra tradisjonelle yrker mot serviceyrker har også vært nevnt, Norge ligger ennå langt i bakleksa her.

Majoriteten av fagbevegelsene i Europa er nært knyttet til politiske partier. Dette har gjort at de har utviklet en strategi og taktikk i forhold til dem. De store eurokommunistiske partiene har sine foreninger (CGT i Frankrike, GUIW i Italia mm.), sosialdemokratene har sine (CDFT i Frankrike, UIL i Italia, LO i Norge, DGB i Vest-Tyskland mm.). Dett har neppe vært til fordel for utviklingen av en selvstendig strategi. Fagbevegelsen har ofte blitt haleheng til politikernes behov.

Et annet forhold som gjør seg gjeldende mange steder er lang tids passivisering av medlemmene. Foreningene er tilpasset gode tider. Lederne har tradisjonelt ordnet opp etter evne, og foreningene er blitt topp-tunge. CGT f.eks. som satte seg i gjeld for mer enn 200 millioner for å bygge nytt hovedkontor i Montreuil i Paris. Det å betale gjelden er blitt en kjempesak bare det. Det er fullt med advokater, forskere, lobbyister og sjefer av skiftende kaliber som skal «ordne opp» som er modellen. Nå er massiv grunnplansaksjon mer nødvendig enn noensinne, men nå er det for sent. Medlemmene har akseptert passiviseringen. Nå plutselig å skulle mobilisere til en masseaksjon er ikke gjort i en håndvending.

Alle nederlaga de siste årene, har og gjort sitt til å dempe optimismen. NUM tapte i England, i Vest-Tyskland streiket man for reduksjon fra 40 til 35 timers uke, og oppnådde 38,5, men det var en kostbar aksjon. For ikke å snakke om stålarbeidernes tapte slag i Belgia og



Langvarig passivisering av medlemmene og topptung ledelse er også et problem for fagbevegelsen i Europa. CGT som organiserer arbeidere på Talbot-bedriften (bildet) har brukt 200 millioner for å bygge nye kontor i Paris. Å betale gjelda har blitt en kjempesak for forbundet.(!) FOTO: KLASSEKAMPEN

Frankrike. Her hjemme har vi og sett litt av den slags. Syd-Varanger aksjonen kan vel neppe kalles en seier.

Antall streiketimer pr. år kan vel gi oss en pekepinn om hvordan det står til med kampviljen. I Italia gikk 58 millioner arbeidstimer tapt pga. streiker i 1984. Det er nedgang på 41 prosent fra 1983 og det er det laveste på et år siden den annen verdenskrig. I Frankrike var 30 millioner et vanlig årsgjennomsnitt i 70-årene. I 1984 var snittet nede i rundt 5 millioner. De tre grafiske kurvene øverst på sida får stå som et tegn i tida på arbeiderbevegelsens kampvilje. □

FAG- OPPOSISJONEN LEVER!

Vi er kommet inn i en epoke i fagbevegelsens utvikling hvor medlemmene mer og mer mister tålmodigheten overfor en LO-ledelse som ikke viser noen kampvilje, men i det vesentlige er opptatt med å formane sine medlemmer til såkalt måtehold. LO's ledelse må selv bryte med denne linje før den blir en belastning som totalt undergraver organisasjonens autoritet i alle retninger».

Av Tormod Flatabø

Dette sto å lese i Arbeiderbladet i 1972. Fram gjennom 70-åra var det mange kritiske røster mot moderasjons- og lønnsnedslags-linja til LO-ledelsen. Det var også en opposisjon i forhold til linja ledelsen i LO hadde overfor forsvaret av arbeidsplassene.

Spørsmålet er om det har utvikla seg en annen type opposisjon i løpet av årene som har gått siden 72/73? For å kunne svare på dette spørsmålet er det nødvendig å se litt nærmere på hvilke typer aksjoner LO-medlemmene har stått for denne perioden, og hvordan argumentasjonen har vært i forhold til noen av de aktuelle sakene.

I løpet av 1970 og begynnelsen av 1980-åra var det flere tariffaksjoner slik som:

- Tariffaksjonen For frie Forhandlinger.
- Nei til kombioppgjør.
- Solidaritet i Fagbevegelsen.
- Bryneaksjonen.

Alle var rettet inn mot samarbeids- og ettergivenhetslinja som fagbevegelsen sto for. Men det var også i denne perioden tilløp til at enkelte begynte å stille spørsmål ved samarbeidet mellom LO og DNA. Der DNA spilte rollen som statmakt.

Tariffoppgjøret i 1972 var et elendig oppgjør. Til



tross for at LO hadde vært ute i korte politiske streiker retta mot den borgerlige regjeringa sin økonomiske politikk blei likevel forslaget god tatt. At det ble god tatt kan skyldes at DNA igjen var kommet i regjeringsposisjon.

I 1975 fikk vi kombioppgjørene der LO «lydig» sanksjonerte den statlige inntektspolitikken. I 1977 så aksjonen mot kombioppgjørene dagens lys. Formålet med aksjonen kan kort oppsummeres som å få representantskapet til å gå inn for Frie Forbundsvisse oppgjør.

Forbundsvisse oppgjør

Fellesnevner for alle disse aksjonene er at man kan kalle dem tillitsmannsaksjoner, i og med at medlemmene i svært liten grad deltok aktivt i planlegging og gjennomføring av aksjonen.

Ellers var det også i 70-åra en rekke arbeidsplasskamper, jeg nevner:

- Sporveisstreiken i 1970.
- Streiken på Zinken i Odda.
- Jøtulstreiken.
- Hammerverkstreiken.
- Saudastreiken.
- Nogasstreiken.

Disse streikene har hatt betydning for hvordan opposisjonen har utvikla seg gjennom de seinere åra. Jeg vil siden komme tilbake til andre viktige aksjoner som er mer innretta på selve forholdene internt i LO og forbundene.

I forbindelse med disse og andre streiker etablerte AKP et omfattende streikestøtte-apparat (streikestøttekomiteer). Disse komiteene bevisstgjorde en god del medlemmer i forhold til det å opptre solidarisk med streikende arbeidskamerater. Det er også helt klart at de LO-organiserte som deltok i streikene ble bevisstgjorte og begynte å stille spørsmål ved den opptreden som ledelsen i forbundene og LO spilte i forbindelse med en del av disse aksjonene. Det er like klart at LO-ledelsen ikke ønsker aksjoner. Dette av to årsaker.

For det første er det bare gjennom ro og orden LO-ledelsen kan kjøre samarbeidslinja overfor arbeidskjøpere og offentlige myndigheter. Derfor er arbeidskamp i disse kretser sett på som utidig. Det kan jo tenkes at medlemmene oppdager at det går an å få hull på byllen og løse problemene gjennom felles opptreden og kamp.

For det andre er det gjennom kamp bevisstgjøres medlemmene. Bevisstgjorte medlemmer stiller fler spørsmål. Dette kan være farlig for LO og enforbundsledelse som er svært lite interesserte i at endel disposisjoner kommer frem i dagens lys.

Eksempel på slike kamper finner vi mange av der som vi skjekker tilbake i historia. Bare for å ta to nære eksempler kan vi nevne Sør-Varanger og BMV Laksevåg konfliktene. Arbeiderne har nok en god del synspunkter på hvordan våre «fremste» tillitsmenn har

opptrådd i forbindelse med konfliktene på disse arbeidsplassene. Jeg tror også at arbeiderne ved disse bedriftene har forstått hva som må til for at fagbevegelsen skal kunne stå frem som en troverdig organisasjon i forsvaret av medlemmenes interesser. Jeg tror at mange etterhvert forstår at en fagbevegelse som er villig til å forsvare kapitalismen og alt dens vesen ikke kan greie å gjennomføre alle de gode program-erklæringer som blir vedtatt på kongresser og landsmøter. Blant disse finner vi den virkelige opposisjonen til det etablerte hierarkiet innafor fagbevegelsen. Jeg tror at denne delen av fagopposisjonen har økt ganske kraftig i løpet av de siste 10 årene.

I tillegg til at denne delen har økt i antall er den også mye mer synlig idag enn hva den var for noen år tilbake. Ikke så å forstå at de ikke var synlig tidligere, det jeg mener at mange også utenom «spesielt interesserte» har lagt merke til at det finnes en opposisjon i forhold til topp og mellomsjiktet i fagbevegelsen.

I løpet av perioden fra 1983 fram til idag har vi hatt to viktige aksjoner/bevegelser. Viktige fordi de har retta seg inn mot hvordan forholdene er internt i LO og forbundene. Disse aksjonene har gått konkret på maktforholda og arbeidsformene, i tillegg har de vist klart at dersom opposisjonen organiserer sin utspill på en skikkelig måte er det ikke måte på hvilken oppslutning utspillene får.

Den første av disse aksjonene ble kalt:

Ja til arbeid

Ja til arbeid var en aksjon som ble iverksatt med bakgrunn i akslerende arbeidsledighet generelt og stor ledighet i verftsindustrien spesielt. (Videre må det sies at Norsk Jern og Metallarbeiderforbund stemte ned et forslag fra Vestlandskonferansen om aksjon i forhold til ledigheta.) Utgangspunktet for aksjonen var at det skulle samles inn penger på arbeidsplassene, disse pengene skulle brukes til å sende arbeidsledige til Oslo og demonstrere foran Stortinget. Dette ble gjort. I vedtaket fra konferansen het det videre at man ut over dette skulle arbeide for folks rett til arbeid. At aksjonen skulle fortsette ut over den ene demonstrasjonen passet dårlig inn i LO og Forbundenes planer og DNAs valgkamp, før den vokste over hodene på hierarkiet i LO og DNA.

Forbundsstyret i NJMF erklært aksjonen som vedtektsstridig og Vestlandskonferansen «la ned» aksjonen uten sverdslag. Hvorfor var det så viktig for NJMF å kvitte seg med denne aksjonen? Jeg tror at samarbeidskomiteen LO-DNA betraktet aksjonen som så «farlig» i forbindelse med valgkampen at det bare var en vei ut.

Hadde NJMF, LO og DNA ment noe med parolene om *arbeid til alle* ville de tatt imot en slik aksjon med åpne armer, ville de ikke være naturlig at et «Arbeiderparti» å støtte arbeidsfolk sine aksjoner for arbeid og inntekt?

Aksjonen ble behandlet i Fagforeninger og klubber,

flere hundre tusen kroner ble samlet inn, bortimot 300 000 medlemmer støttet aksjonen. At så mange fagforeninger som representerte så mange medlemmer tok positiv stilling til aksjonen var nok også en av grunnene til at NJMF og andre var opptatt av få lagt hele aksjonen død. Man var i ferd med å forskyve makta. Her mener jeg at opposisjonen kom klart til uttrykk.

I juni 1985 kom det et nytt utspill fra en del tillitsvalgte på grunnplanet, denne gang gjennom oppropet:

Fri Uavhengig Fagbevegelse

Dette oppropet har lagt opp til et kraftig oppgjør med partimisbruket av fagbevegelsen. I utgangpunktet var dette et tillitsmannsopprop. Formålet var å sette igang en diskusjon om DNA sitt partipolitiske og økonomiske misbruk av fagbevegelsen. Videre ønsket man å ta opp til diskusjon hvordan LO og forbundene prioriterte de forskjellige områdene. Jeg tror det er viktig å merke seg at oppropet kom like etter en LO-kongress og etter et tariffoppgjør der LO-formannen forøker å få folk til å tru at de opprettholder kjøpekrafta med 0 i tillegg. Et annet viktig punkt er nok at den kampen som fagbevegelsen proklamerte mot høyrekreftene aldri kom, dette til tross for at vi gjennom fire år hadde en rekordstor arbeidsledighet, mange tenkte nok med seg selv ha er egentlig vitsen. Oppropet FRI UAVHENGIG FAGBEVEGELSE kom på et tidspunkt som passet LO-ledelsen svært dårlig.

Etterhvert ble det mange som deltok i diskusjonen, så mange at LO igjen rykket ut for å slokke brannen som var iferd med å starte på grunnplanet. NJMF var igjen ute med vedtektene, en av underskriverne av oppropet var sågar forbundstyremedlem, nå gikk det for langt. Planen var klar enten så legges hele greia på is ellers tar vi i bruk en av de mulighetene som vedtektene gir, var forbundsformannen i NJMF sitt klare budskap. Det er vel få ting som har skapt mer forbannelse innad i LO og NJMF enn suspensjonsforslaget fra forbundstyret i NJMF.

Hva var det så med dette oppropet som skapte slik panikk i LO og forbundledelser?

Kunne det være teksten i oppropet eller var det redselen for å delta i en diskusjon der resultatet kunne bli at medlemmene forlangte et brudd med dagens samarbeidsform mellom LO og DNA. Eller kanskje at medlemmene ble bevisstgjorte og begynte å stille spørsmål ved en del av de disposisjoner som blir gjort i LO og forbundene?

Jeg tror det er riktig å svare ja på alle disse spørsmålene, i tillegg og det er kanskje det viktigste, ville det komme klart til uttrykk at det eksisterer en opposisjon innad i LO. Mange av lederne er klar over at opposisjonen eksisterer, men den er helt ufarlig så lenge den holdes under kontroll ved hjelp av klassiske undertrykkelses-metoder, som at man fullstendig overser dem. Hets-kampanjer gjennom fag- og tillitsmannsblad. Til slutt og ikke minst ved bruk av vedtektenes fraksjons-

paragrafer.

En annen og viktig ting som dette oppropet berører er maktforholdene i fagbevegelsen. Oppropet stiller spørsmålstegn ved ekteskapet med et politisk parti som i det ene øyeblikk er et opposisjonsparti og i neste et ansvarlig regjeringsparti som forsvarer arbeidsfolks verste fiende og undertrykker, nemlig kapitalismen.

Som en konklusjon er det ikke problemer å si at det finnes en opposisjon i fagbevegelsen. Hvordan denne opposisjonen fungerer reint praktisk er litt vanskeligere å si.

Jeg tror at det finnes en opposisjon på flere nivåer, jeg tror at oppropet FUF viser dette. Det er ikke riktig at de som har gitt sin tilslutning til oppropet har gjort dette ut fra et enhetlig utgangspunkt som sier at nå skal LO bryte med DNA.

Folk har gitt sin tilslutning på mange nivåer. Noen er svært misfornøyde med tariffpolitikken, noen er svært misfornøyd med hvordan ledelsen i LO har taklet arbeidsplas-spørsmålene. Andre ønsker et politisk oppgjør og en opprenskning. Felles er at alle er frustrerte og misfornøyde med hvordan LO praktisk fungerer i forsvaret av medlemmenes interesser.

Dersom vi ser framover tro jeg at det er viktig å samle kreftene og arbeide for en fagbevegelse som i seg sjøl er en slik kraft at den kan forsvare medlemmenes soleklare interesser. Jeg tror at det er mer nødvendig å samle trådene og opptre enhetlig mot alle de angrep som rettes mot arbeidsfolk nå enn det har vært tidligere. I slutten av 70-årene var situasjonen en del forskjellig fra hva den er idag. Vi hadde en lavere ledighet, det var større behov for arbeidskraft, i denne perioden var vi opptatt av lokal forhandlingrett osv. Vi var med andre ord mer opptatt av oss sjøl enn å opptre samla og enhetlig.

Tariffoppgjøret til våren vil etter mitt syn bli et avgjørende oppgjør for hvordan lønnsfastsettelsen skal skje i framtida. Både NAF, regjeringa og fagøkonomene i bankvesenet prøver i dag å fortelle oss at det er nødvendig med et annet system for inntektsfastsettelse. Dersom vi ikke møter disse angrepene med en fast holdning er jeg stygt redd for at vi undergraver vår egen eksistens som fagbevegelse.

Med andre ord, vi har mer bruk for en godt sammensveisa fagbevegelse idag enn tidligere. Dette stiller krav til hvordan ledelsen i LO og Forbundene møter angrepene.

Opposisjonen er idag sterkere og bedre organisert enn hva den har vært på mange år. Dersom vi skal lykkes er det nødvendig at ledelsen i forbundene og LO tar de signaler som kommer fra grasrota alvorlig. Videre at LO tar opp i seg de synspunkter som har kommet til uttrykk gjennom både Ja til Arbeid og Fri Uavhengig Fagbevegelse. Det kan være nødvendig med nye utspill, disse må vurderes ut fra den aktuelle situasjonen og være slik innretta av LOs medlemmer kan samle seg bak dem. □

KALDNES PÅ SLAKTEBENKEN

Kaldnes Mek. er et gammelt skipsverft i sjøfarts- og hvalfangerbyen Tønsberg. Det eies av det en gang så stolte hvalfanger rederiet Pelagos, inntil nylig dominert av rederfamilien Bruun. Høyden nådde verftet i første halvdel av 70-åra med serie produksjon av mellomstore oljetankere for dansken A. P. Møller.

Av Erik Ness

Den gang var det 12-13 00 arbeidere i produksjon, pluss leiefolk og funksjonærer. Idag er bånn nådd(?), med ingen skip i produksjon. Bedriften prøver å leie ut folk og skaffe mindre ståloppdrag.

Årsaken til raseringa av skipsverftet er ikke anderledes enn det Bergen mekaniske, Trondheim mekaniske, Ankerløkken i Sarpsborg og de andre verftene, med få unntak, opplevde på slutten av syttiåra. Men hva gjorde klubben da krisa kom? Hva svarte bedriftledelsen på «den store utfordringa»; -å holde nok folk i arbeid for å sikre profitten?

En føydal, så en moderne bedriftsledelse

Under gullåra for Kaldnes (1965-1975) var Kaldnes mek. styrt av en allmektig direktør, Per Anker Nilsen, som satte hardt mot hardt i lønnsforhandlingene, alltid svarte med «dårlig råd» når sosiale krav ble reist. Det var en føydal æra over adm.dir. og hans håndslagne menn med teknisk direktør Ragnar Aasland i spissen. Dette skapte et grunnlag for et styrket arbeidskollektiv, en styrking av klassebevisstheten. Jeg vet ikke om jeg noen gang har opplevd klassemotsetningene så anskueliggjort som under dåpssermoniene til det ene nybygget etter det andre. Bortsett fra rett før første mai var dåp for sjøsetting det mest gunstige sted og selge



den kommunistiske arbeideravisa, Klassekampen. Tenk dere A. P. Møller, Dyvi & Co. i sine mercedeser og privatsjåfører. En gang hadde de skaffet seg en engelsk to-etasjer buss for å kjøre gjestene de tre kilometrene til hotell Klubben til laks og bedre viner. Tenk dere et par hundre menn iblå kjeledresser som står rundt døpefontenen med skeive smil, og kommentarer om champagneflaska som som aldri burde vært vraka mot skutesida, om — «dem og oss».

Den føydale lederstilen og de mange episodene folka husker med Dreggen (Anker-Nilsen) og Ragnar (Aasland, teknisk direktør) laga et hatsk forhold til bedriftsledelsen. Folk venta seg aldri noe fra den kanten. Da Dreggen gikk av med pensjon i 1983 vanka det verken blomster eller gaver. Arbeiderne uteble til og med fra en enkel avskjedsermoni på bedriften. Det hadde vært hyklersk å stille opp. «Han gjorde aldri noe for oss».

Problemet med alle disse åra var at det i liten grad var noen som satte ord på følelsene og hatet. Det blei med få unntak på det følelsesmessige planet. «Alle» var enige om viktigheten av å styrke bedriftens økonomi. At motsetningene var uttrykk for klassemotsetninger ble ikke gått nok forstått. Produktivitetsarbeid og samarbeidsorganer ble forsøkt gjort effektive for å styrke demokratiet, og ut fra en holdning i ledelsen av klubben fra Skytøens dager som klubbformann: vi er avhengige av hverandre — vi er tross alt i samme båt. Dreggen har mang en ansvarlig klubbformann å takke for at åpen konflikt ikke var vanlig - selv om sinnet på slutten av syttiåra førte til en «viss ureglementert oppførsel/aksjoner.» Blant annet var det overtidsnekt på et meget gunstig tidspunkt som ga lønnstillegg midt under lønnsstoppen. Det var et grunnplansopprør. Når forhandlingsutvalget fortalte ledelsen at de ikke sto bak, var det helt sant.

Så skjer det noe

Jeg har akkurat nevnt det ;Dreggen (Anker-Nilsen) går av med pensjon, inn trer en ung dynamisk mann midt i tredve-åra; Didrik Schnitler.

Han skjønte umiddelbart to ting ;

— Føydaltida er over. Åttiåra er kommer for å bli. (Hvertfall sju år til.)

— Kaldnes mek. slik det ser ut nå (1982-83) har ingen framtid, her må sterkere lut til.

I løpet av kort tid fikk mannen satt sammen et moderne styre i bedriften som tenkte industri og profit. Gubbeveldets tid var over. Bruun-familien var ikke bare skvisa fra styret (med diverse hundretusener over bordet som takk for innsatsen, og; deilig å bli kvitt deg), men uten noen som helst reell innflytelse på utviklinga. Schnitler strigla Aasendingene, innførte «på fornavn-stilen» (Hei, Ragnar og Trond!) og innkalte til jevnlig allmøter med plansjer, prognoser, redgjørelser om utviklinga i Nordsjøen og «Hva er vår nisje»...? Han skulle gjøre sitt. Vi måtte gjøre vårt. Vi måtte bli «best i klassen». Det var eneste mulighet.

Tomme dokker er utsiktene for norsk verftsindustri, her representert ved Rosenberg.

FOTO: KLASSEKAMPEN

Folk blei med engang slått av den store forskjellen mellom Schnitler og Dreggen. Folk likte Schnitler og trodde han var ærlig når han la fram tall og materiale, og det tror jeg han var. Kaldnes-klubben hadde ingen stil med skikkelig informasjon til medlemmene. Det meste stoppa hos tillitsmennene i klubbstyret. Aldri var folk så mye med på hva som skjedde. De fulgte utviklinga. Allmøtene var stappa - også under de store permitteringsperiodene. Klubben derimot hadde store problemer med å skape en brøkdell av den interessen det var for allmøtene. Nå skal man ikke overdrive direktørens sjarmoffensiv, men det var dyktig gjort, og en forutsetning for å få til de endringene i bedriftstrukturen som fulgte.

Divisjonering

Schnitler begynte å dele opp Kaldnes i adskilte avdelinger, men egne regnskap og ledelse, såkalt divisjonering. Det førte til;

— At Kaldnes mek. inngikk et 50-50 samarbeid med det nederlandske storkonsernet innen offshore, de Groot, om å opprette et nytt selskap inne på Kaldnes-området. Halvparten av aksjekapitalen hver, penger både fra Kaldnes mek. og de Groot, og en ny svær hall for offshore-produksjon. Den dag i dag blir denne arbeidsplassen skydd som pøsten av det store flertall av leiefolk i distriktet og de få Kaldnes-folk som flytta over. Dette skyldes en arbeidsledelse med de Groot fortid og slavedriverpraksis.

— Vi fikk egen truck-divisjon, eget A/S osv. Kaldnes kjøpte for noen år siden Hegg truck, og produserer fra da store gaffeltrucker inne på Kaldnes-området. Elektriker-verkstedet ble fra 1. januar i år overtatt av leiefirmaet Procon. Salget av deler av produksjonen inne på Kaldnes mek.s beite er et viktig ledd for å pulverisere det engang så store verftet.

— I tillegg ble det oppretta en engineer-divisjon (Keftech) i samarbeid med Framnæs inne på Kaldnes-området. Og Kaldnes de Groot offshore som er uten arbeidere, men som administrerer hook-up jobber i Nordsjøen. (Sammenstillingsjobber med folk fra Kaldnes mek. og prosjektansatte/leiefolk).

For Kaldnes folka betydde dette;

— Noen, de beste og ofte de yngre fikk jobber i Nordsjøen. De eldre, ikke faglærte og de unge uten nok ansiennitet for olja, de med ett eller annet helse-trøbbel, og de som var i feil avdeling (f.eks lager, transport osv.) gikk i lengre perioder permittert (engang gikk jeg åtte måneder) og er i dag permittert, bortleid eller slutta.

Klubben og forbundet

Det er vanskelig å forstå Kaldnes-klubbens manglende svar på «den store utfordringen» — kampen mot en



systematisk rasering av det gamle skipsbyggeriet — uten å skjønne forbundsledelsens forhold til klubblelsen.

Lars Skytøen kommer fra Kaldnes og kjenner klubben og de tidligere klubbformennene. De personlige bånd og at klubben har vært leda etter samme politiske linje som i Skytøens dager, har gjort Kaldnesklubben til «vennlighsinna». Dette i motsetning til de andre klubbene som gjennom hele skipsbyggingskrisa retta skarp kritikk mot forbundet og mangelen på tiltak og ledelse i kampen for arbeidsplassene. Mens andre verftsklubber i liten grad trakk forbundsledelsen med på råd om aktuelle faglige saker, mente de greide seg best sjøl, ble forbundsledelsen ved Skytøen av klubben på Kaldnes oppfatta som den nærmeste å rådspørre. Det var altså både faglige og personlige bånd som skilte Kaldnes fra flertallet av de andre klubbene.

Man skulle tro Skytøen som fagforeningsmann i Jern og metall hadde sagt nei til en slik nedbygging uten sikre garantier for nye arbeidsplasser. Det gjorde han ikke. Hele den sosialdemokratiske tankegangen går ut på å tilpasse arbeidsfolk det kapitalistiske markedet. Dette i motsetning til den revolusjonære tradisjonen som stiller krav til retten til arbeid først og gjør

kampen for denne retten til et prinsippielt spørsmål.

Lars Skytøen og klubbformann på Kaldnes Svenn Eriksen hadde samme kongstanke;

At fagbevegelsen skulle gå i spissen for en fornuftig plan for nedlegging av arbeidsplassene i verftsindustrien. Spørsmålet for dem ble hvilke verft bør bestå? Hvilke verft bør nedlegges? Åssen finne eierstrukturer som er mer tilpasset markedet, som styrker konkurranseevnen? Denne «ansvarlige» tankegangen dvs. ansvarlig for borgerskapets tankegang, på kapitalens premisser viste seg konkret da det forelå en plan for sammenslåing av Kaldnes og Horten i forfjor. Planen gikk ut på å betrakte Kaldnes som et plate-verksted og Horten som et utstyrs-verksted. Dette ville bety en kraftig reduksjon i antallet arbeidsplasser. Dessuten var Horten redd for nedlegginga av offshore-avdelinga si til fordel for Kaldnes de Groot. Dette var en plan i beste Ulveseth stil og vant gjenklang hos Skytøen/Eriksen.

I tråd med tradisjonene ble Horten og Kaldnes klubbene innkalt til forbundets kontor for å drøfte saken. At Skytøen ga Kaldnes-klubbens forhandlingsutvalg en skrape fordi de hadde sendt både klubbformann og nestformann (som var meg), forklarer at hensikten ikke var å drøfte saken på fritt grunnlag, men å få til

en akseptering av sammenslåingsplanen. At Kaldnesklubben sjøl ville bestemme hvem de ville la seg representere med, var en ukjent tanke i maktas høyborg.

Uenigheten dreide seg først og fremst om å stille prinsipielle krav om å sikre *alle* arbeidsplassene. Takket være Hortenklubben som hadde en skikkelig og demokratisk behandling av denne saken blei det fatta et fellesvedtak som netopp understreket kravet om arbeid til alle. Konsekvensen av kongstanken til Skytøen og Ulveseth-utvalgets innstilling ville vært katastrofal for Jern og Metall. Nå er antall arbeidsplasser redusert mye mer enn det Ulveseth-utvalget la opp til, men heldigvis er det ikke skjedd etter en nedbyggingsplan vedtatt i forbundet.

Denne industriminister-linja vant fram på Papirarbeiderforbundets landsmøte i 1975. I følge Per A. Johnsen, Samorg formann i Larvik, vedtok Papirs landsmøte ei liste over hvilke arbeidsplasser som burde bestå og hvilke som skulle nedlegges. Han sa dette som svar på spørsmålet om fagbevegelsen har en strategi for arbeidsplassene. Problemet er ikke at den DNA-kontrollerte ledelsen i de fleste fagforbund ikke har en strategi. Problemet er at denne strategien går ut over arbeiderfolk, at det ikke skal reises kamp mot at arbeiderklassen skal bære byrdene av den kapitalistiske krisa.

Men: Papirs vedtak var logisk og er den ytterste konsekvens av det Ulveseth, Skytøen og hans fotfolk står for. En annen konsekvens er følgende utsagn:

«Folka vil ikke slåss».

Dette var Svein Christiansens svar på utallige skipsbyggingskonferanser da det ble krevd aksjon — ikke bare fra AKP-erne men av stort flertall av utålmodige klubbformenn som så arbeidsplassene sine skrumpe inn og forsvinne. Man ville så gjerne, men det var folka som ikke ville. Det var omkvedet for å hindre mer militante demonstrasjoner og aksjoner. Denne sytinga gjentok seg gang etter gang og hadde en av sine tilhengere i klubbformannen på Kaldnes, Sverre Eriksen.

Åssen var virkeligheten? Ville ikke folk slåss eller sto folk klare? På de plassene der klubbledelsene stilte seg i spissen ble folk aktivisert og var lette å mobilisere når de skjønte hva det dreide seg om. Det var situasjonen på Horten, Drammen, flere andre, men i liten grad på Kaldnes.

Ove Stumo, klubbformann på Rosenberg, sa på en skipsbyggerkonferanse i Horten at nå måtte folk slutte å syte og heller vise at de var arbeiderledere. Oslofjordkonferansen tok konsekvensen og Bastøy-aksjonen fikk fagforeningsfaner og folk med fra hele Oslofjorden på marsjen til Stortinget.

Opp mot denne arbeiderleder-linja står syte-linja. At Kaldnes tilslutt var med å tok initiativet til demonstrasjonen i Oslo, må Hortens-klubben få æra for. Jernringen (de mest partitro DNA-erne på Kaldnes) har alltid stått sterkt i klubbstyret og deres syn om det umulige i

å få folk innover til Oslo med Bastøy-ferja, hadde nesten vunnet. Det som fikk det til å tippe over var at Horten tilbød seg å fylle opp de plassene Kaldnes ikke greide på sin kvote. Kaldnesarbeiderne skuffa slett ikke, og vi dro med to busser til ferjeleiet i Horten der turen gikk videre inn fjorden med Bastøy-ferja til Stortinget.

Syte-linja er ikke uttrykk for at de som sto for den er udugelige eller talentløse. Nei, den har klar sammenheng og en naturlig konsekvens av nedbyggingslinja. Syte-linja var *ett* svar for å avlede kravet om aksjoner. Hadde det vært opp til disse, hadde det ikke blitt noen Bastøy-aksjon.

«Det nytter ikke å streike seg til arbeid»

Dette var en annen og ikke ukjent gjenganger fra klubbmøtene på Kaldnes og fra forbundsstyrets representanter. Det er en ektefødt bror av sytelinja, og er på det nærmeste en prinsipiell avvisning av arbeidsnekt.

Kaldnes sto stille en time i nye og ne, mot et DNA-budsjett en gang som reduserte støtte til skipsbygging, mot ei DNA-regjering som ikke dirigerte ei ferje fra Jare til Norge og Kaldnes, men som i stedet ble bygd i Kiel, og noen ganger mot Høyre-regjeringa.

Men disse dråpene utgjorde aldri noen trussel. Sammen med de andre klubbene kunne Kaldnes virkelig vært en trussel, og en styrke for de industripolitiske kravene og kampen mot arbeidsløshet.

Fagre ønsker gir ingen vår. Ikke nytter det å ønske seg trygge arbeidsplasser heller. De må kjempes for, streikes for, aksjoneres for, trues for. Og allikevel vil kapitalismen i de fleste tilfellene seire og folk vil miste jobben. Poenget er at kampen må reises. Av og til vil vi også seire — som arbeiderne ved Upper Clyde-verftet i Scotland eller lokalsamfunnet Tyssedal. Å reise kampen er nødvendig hvis arbeiderklassen skal være klassebevisst og få sjøltillit. Også derfor må nederlag ikke aksepteres uten sverdslag.

Horten-affæren

Klubbformenn som tilhører en tradisjon med passivering av medlemmene, egenrådige avgjørelser, ikke fostring av nye tillitsmenn og nye «kronprinser» får en helt spesiell stilling. Det er ikke det at de er så populære, men tilsynelatende ser det ut som at klubben er avhengig av dem. De blir gjenvalgt år etter år. Så også på Kaldnes.

Et eksempel på klubbformannens stilling på Kaldnes er at han ikke blei kasta som klubbformann etter sine uttalelser i avisa høsten 1984 om Horten Verft.

Horten var truet med konkurs og krevde statlig støtte og hjelp. Det er da Schnitler går offensivt ut både i radio, TV og avisene og advarer mot støtte til nabo-verftet fordi det kan føre til at problemene skyves over på andre bedrifter. Med andre ord, en klar oppfordring om å nedlegge Horten Verft, slå det konkurs. Sverre Eriksen følger opp: «Hvis Horten skal inn i offshore, er jeg engstelig for min egen arbeidsplass.

Man må nok se i øynene at det er nødvendig med en viss nedtrapping i Horten også». (Tønsbergs blad 24. november 1984).

Det er ingen overdrivelse å si at Eriksen var den mest upopulære og æresskjelte mannen i Horten siste uka av november. En ting er administrerende direktør Schnitler. En helt annen ting er klubbformannen på naboverftet.

Det over tjuetalls store klubbstyret på Kaldnes ble innkalt til felles klubbstyremøte i Horten for å rense lufta. Hvor rein lufta blei skal jeg ikke si noe om, men det kom omsider en oppklaring/beklagelse i avisene.

Det forteller en god del om klubben og klubbformannens stilling når disse uttalelsene ikke vakte en storm mot klubbformannen inne på Kaldnes. Kritikken gikk som vanlig i krokene og ble også reist i klubbstyret. Men det var ikke et grunnlag i klubben for å vinne gjennom med et mistillitsforslag. Det var en desorganisert klubb som på en levde på sida av det klubbkontoret stelte med. Å reise kritikk ble ofte regna som krangel.

Oppsummering

Det ble ingen kamp mot oppsplittinga og nedbygginga av Kaldnes. Hovedgrunnen til det var at den rådende linja med tilpasning og passivitet ikke møtte en opposisjon som var sterk nok, eller som ble sterk nok til at denne linja ble nedkjempet.

Alle det nære personlige og politiske båndene til denne linjas strategier, forbundsledelsen, var en viktig sak. Videre at den tradisjonelle ledelsesmodellen i fagbevegelsen med passivisering av medlemmene, var satt ut i livet i ekstrem grad på Kaldnes.

Kommunister karakteriserer alltid sosialdemokratisk politikk for å være borgerlig. I dette tilfellet er det interessant at forbundet, flertallet i klubbstyret og spesielt klubbformannen hadde sammenfallende synspunkter som bedriftsledelsen på Kaldnes. Schnitlers strategi, sammenslåingsplanene for Horten og Kaldnes, og til og med et lønnsnedslagstilbud for et mindre reiseoppdrag ble akseptert og svelget med hud og hår. Her gjaldt det å stå sammen med direktøren for å bli «best i klassen». En prinsippløs tilpassing til markedet uten å reise (en prinsipiell) kamp med krav om å sikre alle arbeidsplassene.

Dette har gjort at Kaldnes fremstår idag som et gunstig investeringsprosjekt. Gjennom oppkjøp av aksjer i Pelagos sikrer børshaiene og kremmeradvokatene seg makt over Kaldnes i beste Laly-stil. Utsiktene for en Tønsberg-variant av Aker-Brygge, er ikke urealistiske spekulasjoner, men en mulighet. □

Lars Skytøen og klubbledelsen på Kaldnes hadde samme kongstanke, — å gå i spissen for en «fornuftig» plan for nedlegging av arbeidsplassene i verftsindustrien. DNA-ledelsen har en strategi for arbeidsplassene, problemet er at strategien går ut over arbeidsfolk.

FOTO: KLASSEKAMPEN



PRIVATISERING AV HELSEVESENET

Verden over foregår det en privatisering av det offentlige i stort format. Dette gjelder de fleste land i Vesten, men også land i den tredje verden. Det siste året har norske politikere, helseforskere og helsearbeidere reist til England for å studere erfaringene med privatisering.

England er interessant å sammenligne seg med fordi det offentlige helsevesenet er ganske likt det norske. Privatisering av offentlige tjenester har kommet langt i England og er et av de mest sentrale elementene i Thatcher-regjeringas strategi.

Av Goggi Sæter

Helsevesenet, National Health Service (NHS), er fra topp til bunn kontrollert av regjeringa gjennom ministeren for helse. Det betyr at de sentrale myndighetene hele tida kan håndplukke de som skal lede de regionale og lokale helsemyndighetene. På denne måten kan de sikre at pålegg ovenfra blir fulgt. Fagforeninger og folkevalgte organer kan velge medlemmer til «helseråd» som styrer den regionale og lokale helsetjenesten. Men samlet har de bare en tredjedel av medlemmene. Offentlige tjenester *utenfor* helsesektoren er styrt av folkevalgte organer, tilsvarende våre fylkesting og kommunestyre. Det er årsaken til at en rekke Labour-kontrollerte kommunestyre o.l. har klart å motsette seg pålegg fra myndighetene sentralt om å privatisere.

Helsetjenester på anbud

Men innen helsevesenet har altså organisasjonsmodellen sikret at Thatchers privatiseringslinje har blitt satt ut i livet. Det har skjedd ved at alle institusjoner har blitt pålagt å sende ut tjenester som renhold, matlevering, vask, vedlikehold, gartnerier etc. på anbud i det private markedet. Dermed har private firmaer, ofte landsomfattende kjeder, kommet inn som kontraktører på forskjellige tjenester.

For at de private firmaene skal kunne levere anbud som er lavere enn det som tidligere var de interne kostnadene, er de nødt til å tilby de ansatte dårligere betingelser. De fleste blir ansatt på midlertidige kontrakter, nesten alltid kortere enn to år. Etter to år trer nemlig et utvidet oppsigelsesvern i kraft, og for å omgå det blir folk ansatt på stadig nye kontrakter.

Men de færreste blir likevel i disse firmaene så lenge som to år. Arbeidet er knallhardt, mens ferie- og ulike trygderettigheter knyttet til arbeidsforholdet er sterkt redusert. Hvorvidt lønnsnivået er under eller på høyde med det som gjelder innen NHS varierer, men de færreste får jobbe full dag. Utstrakt bruk av deltid og arbeid til alle døgnets tider uten kompensasjon er vanlig. I noen tilfeller baserer firmaene seg på folk som jobber mindre enn 16 timer pr. uke — da slipper de også å betale arbeidsgiveravgift og sosiale avgifter for de ansatte.

Legene driver privat medisin

Legene har også en spesiell ordning som bidrar til privatiseringa. Legene har avtale om at de en viss del av arbeidstida har adgang til å drive privat medisin. Da kan de enten bruke det offentlige sjukehuset med alt dets utstyr, eller de kan jobbe i private klinikker, eventuelt med private oppdrag hjemme hos folk. Det verserte mange historier om hvordan legene utnyttet disse ordningene til å skaffe seg urettmessige ekstrainntekter. Folk blir forespeilet flere måneders ventetid dersom de velger behandling i det offentlige sjukesystemet, mens de kan bli «reparert» på dagen privat. Sammen med andre forhold bidrar dette til å svekke det offentlige helsevesenet.

Eldreomsorg

Eldrebølgen hadde også satt fart i privatiseringa. Myndighetene hadde kjørt en kampanje for å få bygd ned det som fantes av eldreinstitusjoner, mens behovet



Et stort omfang av offentlige tjenester bli privatisert i England. Innafor sektorer som kommunikasjon, energitilførsel og kommunale tjenester blir aksjer i offentlige selskaper solgt ut til private,

ofte ved at de mest profitable delene av et selskap ble splitta opp for salg.

FOTO: KLASSEKAMPEN

er flere plasser. Begrunnelsen var at «nå skulle nærmiljøet ta seg av de eldre og gi dem en verdig alderdom...» Selvfølgelig ble det ikke bygd ut tilbud til de eldre lokalt, og resultatet er en oppblomstring av såkalte «nursing homes». Enhver som får avtale med en «sjukepleier» (tilsvarer våre hjelpepleiere) om tilsyn, kunne ta inn eldre i et ledig rom i huset sitt. For dette får de fra 200-600 pund pr. uke av myndighetene slik at det regnes som en svært lønnsom geskjeft. I tillegg er det en rekke pensjonater som har begynt å leie ut rom på langtidsbasis til eldre som ikke har noe sted å gjøre av seg. Dette er resultatet av at «lokalmiljøet skulle ta seg av de eldre...»

Salg av aksjer

Men privatiseringa skjer på flere forskjellige måter. Salg av aksjer og eiendommer er en av dem. Innafor

flere sektorer ble aksjer i offentlige selskaper solgt til private. F.eks. ble alle institusjoner innafor helsevesenet pålagt å selge tjenesteboliger (som de ansatte sjelden hadde råd til å kjøpe sjøl), landeiendom (de offentlige sjukehusene sitter med store landeiendommer fra gammel av) og alt annet av fast eiendom som kunne omsettes på det private markedet. En allmenn oppfatning blant fagforeningsfolk var at disse salgene fungerte som en viktige statsfinansiell inntektspost, som i sin tur skulle brukes til å gi skattelettelse foran neste valg. Bare salget av British Gas Corporation, som nå ble endelig forberedt, var ventet å tilføre staten rundt 100 milliarder kroner i inntekter. For å gjøre slike deler av den britiske økonomien attraktiv for private investorer blir de offentlige selskapene ofte splittet opp slik at de mest profitable delene kan bys ut til salg. Staten blir da sittende igjen med ansvaret for de områdene som må

drives med underskudd, og det politiske grunnlaget for nye nedskjæringer blir sikra.

Fagbevegelsen

Det finnes ingen enhetlig oppfatning i fagbevegelsen om hvordan en skal møte oppsplittinga og privatiseringa av det offentlige helsevesenet. Det hadde foregått en del diskusjoner om hvordan organisasjonene skulle stille seg til arbeidstakere som tar jobb i private firmaer. Konklusjonen var etter det vi forstod at det ble ansett som en oppgave å organisere flest mulig av disse. Men ettersom flere arbeidsgivere ikke godtar fagorganisering var resultatet at medlemstallet i fagbevegelsen går ned.

Interne anbud

Overføring av oppdrag til private firmaer fører selvfølgelig til at antallet arbeidsplasser blir redusert innen det offentlige helsevesenet. I et forsøk på å møte disse problemene har det utviklet seg en praksis med at administrasjonen på sjukehusene leverer inn egne anbud for sine ansatte, i konkurranse med de private firmaene. Fagforeningene reagerer ulikt på dette. Betingelsen for å bli «konkurransedyktig» er naturligvis at de «interne anbudene» legger opp til enda hardere betingelser enn det de private opererer med. Men siden ansatte i NHS er sikret en viss minstelønn og en del andre sosiale rettigheter, må innsparingene skje i form av reduksjon i antallet ansatte og at de samme arbeidsoppgavene skulle utføres på kortere tid.

De mest militante fagforeningene avviser praksiser med «inhouse tendering», og i noen tilfeller hadde de også streiket mot slike utspill. Men spørsmålet er såpass kontroversielt at ledelsene i fagforbundene ikke går ut med noe klart standpunkt.

«Nye arbeidsformer»

I ganske mange tilfeller har de ansatte som blir rammet av privatiseringa streiket mot planene. Det finnes eksempler på vellykkede aksjoner, men regelen er at de har endt med tap. Mangel på støtte fra andre fagforeninger i samme institusjon og i området rundt, en generelt demoralisert arbeiderklasse etter nederlaget i gruvestreiken og erfaringene fra en langvarig lønnskonflikt innen helsevesenet i 1982, gjør vilkårene for kamp vanskelige. På toppplan blir denne situasjonen utnyttet til å starte en diskusjon om andre arbeidsformer fra fagbevegelsens side. Det snakkes mye om lobbyvirksomhet og samarbeid med myndighetene.

Det er en utbredt oppfatning at fagbevegelsen er kommet kort i å utvikle en strategi for å møte privatiseringa. Lenge har en vært i en defensiv posisjon hvor en var tvunget til bare å si nei til alle framstøt fra myndighetenes side. Fra flere blir det hevdet at en endring nå er på gang. Stadig oftere blir privatiseringsframstøtene møtt med avanserte motmeldinger som går inn på hva som blir de økonomiske, faglige og



praktiske konsekvensene av privatisering.

Dette har ført til at en rekke rettsaker nå er på trap-pene, fordi lovfestede minstestandarder ikke var oppfylt. Videre har fagforbunda etter hvert valgt å møte privatiseringa med å ta utgangspunkt i disse problemene. De utdanner sine tillitsvalgte til å bli i stand til å gå inn i anbudsdokumentene for å få skjerpet kravene til standard på det arbeidet som skal utføres. På denne måten prøver de å tvinge de private anbudene opp, slik at kontraktørene i beste fall ikke skal bli kon-

Organisasjonsmodellen i helsevesenet er kontrollert av helseministeren. Dette sikrer at Thatchers privatiseringslinje blir satt ut i livet.

FOTO: KLASSEKAMPEN



kurransedyktige. I en del sammenhenger har fagforeningene lyktes med denne taktikken. Resultatet er at det nå verserer et internt dokument der sentralledelsen i NHS pålegger de lokale helsemyndighetene å legge større vekt på de private firmaenes betalingsvne og mindre vekt på standardkravene.

Enhet

I «The Who Cares Campaign» i Oxford arbeider en

med å bringe de ulike fagforeningene sammen, slik at de kan opptre enhetlig i forhold til det som skjer. I tillegg jobber de systematisk med å trekke forskjellige grupper intellektuelle med for å utvikle alternative og offensive forslag til hvordan helsevesenet i regionen kan bygges opp. De gjennomfører spørreundersøkelser i befolkninga om hva folk forventer av ulike reformer, og de lager møter med politikerne der helsevesenet blir diskutert. Et sentralt punkt i deres filosofi er å jobbe for at et utvidet helsebegrep skal ligge til grunn for planlegginga. På denne måten håper de å få stadig større grupper av befolkninga i opposisjon mot myndighetenes privatiseringspolitikk, og å skape et politisk grunnlag for kollektive løsninger.

I hovedsak synes tankegangen deres å ha mye for seg, sjøl om reformismen ofte slår igjennom. F.eks. blir det lagt vekt på en moralsk mobilisering av folk for å få dem til å se på offentlig virksomhet «som sin egen».

Privatisering etter den modellen som er beskrevet foran, med å splitte opp virksomheter og sette ut på anbud alt som kan gi profitt for private selskaper, blir også brukt i stor utstrekning i annen offentlig virksomhet. I lokalsamfunnene blir kommunestyre og ulike «vesener» pålagt å sette søppeltømming, renhold, vedlikehold etc. ut på anbud. Disse påleggene er i flere sammenhenger blitt sabotert av lokale myndigheter der Labour sitter med flertallet. Slik sabotasje er blitt et så stort problem at myndighetene nå har laget et nytt lovforslag som skal tvinge alle lavere nivåer til å gjennomføre anbudspraksisen. De umiddelbare protestene har vært så omfattende at forslaget er trukket tilbake inntil videre.

Konklusjon

Privatisering av offentlig virksomhet foregår fortsatt i stor stil, og vi fikk inntrykk av at det ble gjennomført i alle deler av samfunnet. Metodene for privatisering varierer: De viktigste elementene er salg av aksjer, hele selskap, eiendommer etc. Oppsplitting og kommersialisering av alle deler av offentlig virksomhet som kan drives på profittbasis. Privatiseringa gjør offentlige tjenester dårligere og dyrere, og klasseskillene i samfunnet forsterkes. Dette er et angrep først og fremst på kvinnene som dominerer det laveste sjiktet (og mellom-sjiktet) innafor helseinstitusjonene. Fagbevegelsen kom altfor seint i gang med en egen strategidebatt om hvordan privatiseringa skulle møtes, og de har fortsatt store problemer med å takle den. Privatiseringa fører til at fagbevegelsen mister medlemmer, og de generelle arbeidsvilkåra for folk har blitt mye dårligere. Jo lenger ned i systemet du befinner deg, jo hardere blir du



Fagbevegelsen kom alt for seint igang med en strategidebatt om hvordan privatiseringa skulle møtes. Her fra St. Benedicts hospital som ble okkupert i protest mot myndighetenes planer om nedlegging.

FOTO: KLASSEKAMPEN

ramma. For en del godt kvalifiserte grupper innen hel-sevesenet har privatiseringa og konkurransen ført til at de hart fått en noe sterkere stilling på arbeidsmarkedet. Fagforbundene vi var i kontakt med hadde mye skriftlig materiale som var brukt i propagandaøymed i en-keltsaker. Men de hadde lite samlet statistikk og mate-

riale på hva som skjedde på landsbasis, og samarbeidet dem imellom synes å være et problem selv om de understreket at det i denne forbindelsen var en utvikling i positiv retning.

Vi skal være forsiktige med å mekanisk overføre erfaringene fra England til norske forhold. Til det trengs flere og grundigere undersøkelser. Men privatisering er ikke et særegent engelsk fenomen. Det er en eksplosiv utvikling av privatisering også innafor det norske hel-sevesenet. Og det ville være naivt å tro at det vil stoppe med dette. □



STRINDBERG

på internasjonal manér

Av Jan Myrdal

Internasjonalt kjøkken pleier det å kalles på hotell-språk. Da vet man hva man har i vente. Men også forfatterskap kan tilberedes for en internasjonal smak. Michael Meyer har på denne måten tilrettelagt en biografi over August Strindberg for et anglosaksisk publikum. Det har blitt en tjukk bok. Den har stive permer og inneholder 647 tett-trykte sider. Indeks og noter

inngår sammen med et bildeark. Stor plass vies hva ulike teaterkritikere opp gjennom tida har skrevet om forskjellige oppsetninger av Strindbergs stykker. Men Meyer har ikke satt kritikken i system — han har plukket. Hele boken er et plukkverk av fakta, små, mellomstore og noe større som er bakt inn i fordommer, private nasjonale og sosiale.

Boka er ikke bare en tjukk bok. Den er en midelmådig skrevet bok. Hvis den ikke hadde handlet om den svenske Strindberg, men om noen for meg ukjente armeniske eller georgiske nasjonalforfattere hadde jeg etter å ha lest denne biografien helt sikkert ha dratt den konklusjonen at det ville vært unødvendig å vie dem ytterligere oppmerksomhet.

★ ★ ★

Michael Meyer har tidligere skrevet en biografi om Ibsen. For den har han vunnet seg berømmelse og motværende utmerkelser. Han har også oversatt Strindberg til engelsk og skrevet et stykke om Strindberg. Nå mener forlaget — Secker & Warburg — at han med sin biografi har kommet med den første virkelige helhetsvurderinga av Strindberg. Det er ikke sant. En slik vurdering klarer han ikke å gi fordi Michael Meyer, selv om han liker noen av Strindbergs dramaer — om enn med forbehold — rett og slett ikke liker Strindberg. Han forstår han ikke, verken som menneske eller forfatter. Det blir som om jeg skulle skrive en biografi over Heidenstam eller Aldous Huxley. Selvsagt kan man skrive om andre enn «sine egne» — for meg f.eks., en Sven Hedin eller en Robert Graves — men et forsøk på å skrive om en man står totalt fremmed i forhold til blir voldtekt. Det inntrykket Meyers bok gir er at da han hadde skrevet om Ibsen ville han også ta med seg Strindberg, de to eneste skandinaviske forfatterne med anglosaksisk verdensrykte.

Spørsmålet om forfatteren August Strindberg snakket sant eller løy da han fortalte om Johan interesserer Meyer. Han behandler *Tjäneste-kvinnans son* som protokoll og kommer fram til at Strindberg ljuger, er et upålitelig vitne og endrer fakta. (s.27). *Inferno* er en «uhederlig» bok (s.367) — til tross for at den er en av Strindbergs «beste» — fordi den fiksjonaliserer til tross for at den utgir seg for å være faktisk. Annet kil-demateriale om Strindberg er i tillegg ufullstendig noe (s.22) som gjør det umulig for Meyer å vite hvilke jenter Strindberg lå med i sin ungdom.

Allerede fra begynnelsen er han forundret over (s.22) at Strindberg gjennom hele livet «til forskjell fra mange forfattere» kjøpte bøker. Han synes Strindbergs sløsing er moralsk forkastelig. Strindbergs inn-tekter var store nok til et anstendig liv:

— *men han drev alltid med å kjøpe bøker, gå på restaurant, spise dyr mat, drikke god vin og bo på hotell.* (s.240)

Også på andre måter oppførte ikke Strindberg seg bra. Han ble igjen på Runmarö i stedet for å ta båten inn til Stockholm da Meiningen-ensemblet besøkte Sverige:

— *Hva kunne han ikke ha lært av dem, og hvilke stykker kunne de ikke ha inspirert han til? Men han brydde seg like lite om det som han*

brydde seg om å se Eleonora Duse da hun besøkte Stockholm tjue år seinere. (s.223)

★ ★ ★

Strindberg klarte heller ikke å konsentrere seg og holde seg til en form. Han sto på sitt og skrev kulturhistorie og noveller, romaner, polemikker og teaterstykker om hverandre. Det gjør ingen store forfattere:

— *det er vanskelig å tenke seg unntak fra denne regelen.* (s.83)

Ordentlige dramatikere skriver ikke romaner, men et dikt i ny og ne eller noen noveller kan gå an. Meyer konstaterer trist:

— *Dette var en lekse som Strindberg desverre aldri lærte seg. Resten av sitt liv ødslet han sin begavelse ikke bare på romaner og dramaer, men på en rekke områder, og fikk betale prisen.* (s.84)

Etter at Meyer på denne måten har strøket ut av litteraturen såvel Diderot som Goethe og alle andre som i likhet med Strindberg visste at man ikke kan stige ned i samme elv to ganger, fortsetter han:

— *Om han bare hadde hatt en egen formue, hvor mye annenrangs Strindberg hadde vi ikke da blitt spart for! Likevel hadde verken Dickens, Ibsen, Melville, Tsjekov og Shaw noen formue; de hadde bare bedre dømmekraft enn Strindberg.* (s.90)

Den dårlige litterære dømmekraften viser seg blant annet i de meget mangelfulle prosaverkene *Röda rummet* og *Tjänstekvinnans son* som i likhet

— *med de fleste av Strindbergs ikke-dramatiske arbeider er mye overvurderte i dagens Sverige.*

En hos Meyer anonym «nyere svensk biograf» (s.577), som synes å være den av Meyer på uhederlig vis ikke-ved-navn-nevnte Olof Lagercrantz, har sant og visst interessert seg for disse prosaverkene, som også verdsettes i Tyskland, men dette viser i første rekke forskjellen mellom den skandinaviske/tyske og den britiske/franske/amerikanske oppfatningen av hva en roman «skal være». (s.57).

At Strindberg i 1881, etter å ha lest Atterboms *Lykksalighetenes ö* skriver at han vil «tilpasse den for scenen» i stedet for å skrive et eget sagapill ettersom Atterboms stykke ikke var spilt, kan Meyer ikke forstå. I en fotnote forklarer han hvorfor:

— *Per Daniel Amadeus Atterbom (1790-1855), en mindre betydelig og nå nesten glemt poet.* (s.90)

★ ★ ★

Det er dumt. Strindbergs syn på Atterbom var mer mangesidig enn som så. Og akkurat som de forfattere

jeg omgås kjøper bøker, leser de også Atterbom fremdeles. Likevel skal man ikke unnskylde Meyers oppblåste skriving med den britiske tradisjonen. En kunnskapsrik vurdering av Atterbom finnes i *Encyclopaedia Britannica* klassiske ellevte opplag (Vol 2, s.880).

Strindberg er likevel ikke bare en svensk, men desverre også en ondskapsfull skribent. Meyer blir opprørt over *En dåres försvarstal* («løgnaktig» s.179) og han finner Jägarens monolog i parken utenfor krematoriet i *Stora landsvägen* «motbydelig» (s.488).

Og her brenner det! Bo Bergman skrev i Dagens Nyheter om *Svarta fanor* at det var en bok som aldri burde vært publisert. Meyer beskriver dette som «den allmenne mottagelsen» i Sverige (s.487). Men det er jo ikke sant. Meyer klarer derfor ikke å trekke noen konklusjoner av at Strindberg etter *Svarta fanor* og *Blå böckerna* hylles ved 60-årsdagen nettopp av arbeiderdommen og den revolusjonære politiske venstrefløen mot Branting og den offisielle venstrefløen. Det er logisk at han heller ikke forstår Strindbergs feiden og på fullt alvor hevder at ett av Strindbergs motiver for å starte den var at Hedins tilbakekomst fra Asia hadde overskygget Strindbergs egen 60-årsdag (s.537).

Michael Meyer er en ubevisst skribent. Ikke bare baker han sine fakta inn i fordommer, men han mangler også evner til å se seg sjøl i nakken som skribent. Derfor blir han styrt av sine fordommer, sin tradisjon — eller sin underbevissthet, hvis man vil bruke det ordet.

Jeg krever ikke av en litteraturhistoriker — eller kritiker — at han skal dele mine oppfatninger; jeg krever intellektuell bevissthet. Han skal vite hvilket system han vurderer innenfor og hvilken tradisjon som bestemmer hans valg av fakta. Det klarer ikke Michael Meyer. Derfor blir hans bok utmerket og bør oversettes og brukes som eksempel, for den tvinger oss til å åpne veien inn mot avgjørende litterære spørsmålsstillinger, og kan for oss her og nå fungere som en befriende katalysator. Jeg skal ta opp noen slike spørsmål; fra de om det private til de allmenne.

★ ★ ★

Det private først. Litteratur kan være som kryssord av andre grad. Ord som flyter inn og ut av hverandre; tekster som siterer seg og tvinner seg gjennom bok etter bok. Den kan være skolastisk og teologisk eller forkunstlet og forfinet, eller som nå et fortynnet ordskvalder av sein fransk akademisk årgang. Denne typen litteratur — akkurat som oppsvulmende sentralbyråkratier — hører de unødvendige tidene til. Den er en typisk overbygning til samfunnsøkonomiske formasjoner som holdes i live lenge etter sin nødvendige under-

Strindberg på Varmdo — Brevik 1891.



gang. Til dette skjønnskrevne hører ikke Strindbergs tekster.

Det skyldes ikke bare at språket er råere og mer direkte. Også hans subjektivismen blir befriende i en tid med akademisk forsiktighet. Nettopp det private blir da en vei ut. Michael Meyer liker ikke Strindberg, skrev jeg. Det er bedre å skrive at han står rådvill overfor det spesifikt strindbergske. Overfor de tekstene blir han enten moraliserende eller fastfrys uforstående. Det er han jo ikke alene om. Nettopp overfor tekster som har



hatt stor folkelig betydning famler ofte litteraturviterne. Deres verktøy fungerer ikke. For de står utenfor sin egen fasade.

Strindberg var aldri verken psykotisk eller særskilt særegen; han skrev, han uttrykte seg ikke. Når han definerte, da gjorde han det — naturligvis — innenfor sin tids ideologiske system. Men både *Inferno* og *En dæres försvarstal* eller fortellingen om det telepatiske ekteskapet med Harriet Bose i *Ockulta dagboken*, for å ta noen eksempler, er skrevet og ikke uttrykte. De har stor offentlig virkning. Å komme på sporet av denne virkningen ved å bruke definisjoner fra dagens ideologiske systemer er vanskelig. Også disse verktøyene er ideologiske; altså tilsynelatende. Men så lenge de historiske sammenhengene rundt oss er omtrent de samme er det ikke vanskelig å forstå hvordan jeg og mange med meg opplever slike tekster i solar plexus. Det er bare å stige ned fra prekestolen, la dørene stå åpne bak seg og se seg omkring.

★ ★ ★

Hva er det som er så merkelig med det telepatiske ekteskapet? På en barnaktig måte drev elleveåringen på Riverside Drive i *En annen värld* med det samme i forhold til Alice. Senere — etter puberteten og i kompliserte og pasjonsstyrte forhold — har jeg naturligvis vært med på tilsvarende på en dypere, langt alvorligere og mer komplisert måte. De som her ikke godtar ordet *naturligvis* har bare stengt noen dører. Spørsmålet om Strindberg var seg bevisst eller ikke bevisst forholdets uvirkelighet er ikke noe spørsmål. En pasjon av kjærlighet og sjalusi er mangetydig. De som ser etter bak seg og har noen erfaringer å iakttå vet at det har vært tider da vi alle i store trekk har levd intensivt i en slik uvirkelig tilstand, mens vi offisielt har fungert helt hverdagslig normalt; drukket vår morgenkaffe, sittet med vårt arbeid, hilst på bekjente.

Det samme gjelder Strindbergs ekteskapsscener. Jeg er en ganske vanlig og stille mann uten et særlig spennende liv som ved en alder av femtiåtte år har vært gift tre ganger og hatt et par andre ekteskapsliknende forhold, og desverre finnes det ikke noe Strindberg har skildret som jeg ikke har opplevd eller kjent; jeg husker hvordan jeg har tedit meg. Jeg kan se det og høre hva jeg sa.

En del fraser har blitt forandret med kvinnerollens forandring (men den er ikke så stor som man tror) og noen spørsmål stilles kanskje på en ny måte for den generasjonen som ble kjønnsmoden etter at pillen marginalt endret noen vaner, men stort sett er vi i denne gruppen i Sverige omtrent de samme i vår opptreden nå som da. Dette skyldes ikke — som Svanberg mente — at vi alle lever strindbergske i våre forhold, men at han

Harriet Bosse som «Puck» i en midtsommernattsdrøm.

Strindbergs Satyrstæter.

Stunderjamsfundet.

Torsdag d. 14. og Fredag d. 15. Marts Ail. 9.

Broken Julie.

Sørgespil i en Akt af August Strindberg

Broken Julie (spilles paa svensk af) Aru Vojen Strindberg.

Jean, Tjener Hr. R. Schme.

Kristine, Koffepige Fru Pio.

faktisk maktet å skrive oss med dørene åpne bak seg.

Å lese Michael Meyers biografi gir derfor nyttig innsikt i hvordan livet og litteraturen arter seg der ute for dem som har stengt dørene.

Men det er ikke bare slik at Meyer skriver ut fra et fattig følelsesliv; han skriver ikke som intellektuell. Han spør seg ikke om hvordan og hvorfor. Strindberg var jo ikke bare bokkjøper; han leste. Han var en intellektuell og bøker og deres innhold betydde mye for han.

★ ★ ★

Michael Meyer forstår ikke *Tjänstekvinnans son* Han forklarer det med at den er svensk. Hvis han hadde tatt ord mer alvorlig ville han ha lagt merke til at Strindberg da han begynner arbeidet med denne boken er inspirert av og henviser til Vallès. Dermed hadde Meyer kunnet forstå hvordan og innen hvilken tradisjon han selv har blitt formet. Man kan nemlig lese Meyers vurderinger av *Tjänstekvinnans son* i *Revue des deux mondes* 1. mars 1885. Da er det Brunetière som gjør opp med Vallès som da nettopp var begravd.

Det dreier seg altså ikke om svensk i motsetning til fransk romantradisjon, som Meyer tror, men om at nettopp den anti-akademiske og åpne litteraturen, som

var grunnen til at akademikerne i Frankrike skjøv Vallès ut i litteraturens kulisser, i Sverige i stedet skjøv akademismen ut i kulissene for en lang periode. Det ble Strindberg med sitt store skjønnne hat som gang på gang — helt inn i Strindbergsfeiden — kunne rydde opp med esteter og akademisk skrot. Kle av dem til de døde av det. Den refraktære tradisjonen finnes i Frankrike som i Sverige. Men i Sverige ble det befriende refraktære klassisk gjennom Strindberg!

Det er ikke nødvendig å vurdere på samme måte som meg; men for at en debatt om det seine attenhundretallet — og vår egen — litteratur skal bli fornuftig er det nødvendig at motstanderne kjenner til hverandres tradisjoner og ideologiske system. Det gjør ikke Meyer. Han ser det ikke en gang som nødvendig. Vallès forekommer ikke i hans indeks.

En annen som ikke forekommer der er Tjernysjevskij. Også det er et ideologisk valg; en av fordommer styrt kunnskapsløshet hos Meyer. For Meyer nevner «den russiske nihilisten Elpidin» (s.136) i Genève, men interesserer seg ikke for hva det navnet står for. I Strindbergglitteraturen hadde han kunnet lese om det i Sven-Gustav Edquists *Samüllets fiende* (Stockholm 1961). Men den finnes ikke i litteraturoversikten og Edquist ikke i indeks. Ingenting tyder heller på at Meyer selv har lest de russiske 1860-talls-demokratene. Hans uttalelse om at *Bland franska bönder* var



— enda et velment men tidsødende prosjekt (s.159)

viser at han i hvert fall ikke kjenner til hvordan og i hvilken tradisjon Strindberg da resonnererte. Men den som vil forstå Strindbergs åttitall må ikke bare lese Tjernysjevskij *Vad bör göras?* (nettopp utgitt på Arbetarkultur i ny oversettelse av Bo-Göran Dahlberg), men også hans essays og i tillegg i hvert fall Pissarev om realistene. Disse russiske kritikerne — som Pissarev påpekte — gjenspeilte ikke bare vest-europeisk tenkning, men skapte også en egen russisk revolusjonær realistisk tradisjon i kampen mot livegenskapet. Den skulle komme til å påvirke de radikale i Norden.

★ ★ ★

Men akkurat som Vallès er Tjernysjevskij i hundre år blitt fordømt av de offisielle borgerlige litteraturhistorikerne. De ser på hans roman som uestetisk og ukunstnerisk og av Pissarev lager de en karikatur. Meyer inngår i denne hundreår-gamle tradisjonen som sier at denne måten å skrive på og denne interessen for den eksisterende virkeligheten er uestetisk og ubegriplig.

Motsetningen er ikke teoretisk, men finnes i dagens litterære praksis. Den som interesserer seg for min måte å arbeide på, kan jo ikke unngå å legge merke at jeg siden begynnelsen av femtitallet har vært sterkt påvirket nettopp av det russiske 1860-tallet. Pissarev kan skje særskilt. Til tross for hva Plechanov skrev. Eller nettopp i tross mot Plechanovs vurdering.

Meyer er ikke unik. Strindberg er nå allment sett i ferd med å bli forvellet og anrettet på internasjonal manér. C. G. Bjurström arbeider for Strindberg i Paris. Han er ikke en Meyer. Han er følelsesmessig dypere og attpåtil intellektuell. I begynnelsen av seksti-tallet var jeg venn med han. Vi møttes. Vi diskuterte bl.a. Strindberg og hver gang vi traff hverandre snakket jeg med han om nødvendigheten av å løfte *Bland franska bönder* skikkelig fram i Frankrike. Også for der å knytte seg til en tradisjon som i Frankrike er mer fortrent enn hos oss. Med hver slik diskusjon økte avstanden mellom oss. Etter nitten år innså jeg at hans syn på Strindberg bare ble mer og mer estetisk. Uten å bryte med han sluttet jeg å treffe han. Nøyde meg med å vinke til han tvers over rommet. Ord veier tyngre enn vennskap.

Meyer forstår ikke Strindbergs kulturhistoriske arbeider. Det er ikke tilfeldig. Det er logisk. Også der tar Meyer med usvikelig sikkerhet politisk-litterær stilling for den siden som fremdeles er motstandernes. Strindberg som historikervar ikke det Meyer skriver: en

— entusiastisk men kunnskapsløs amatør (s.94)
Svenska folket var en del av en annen vitenskaplig tradisjon enn den overklassens akademiske historieskrive-

Strindberg i Lund. Januar 1987.

re tilhørte, men en tradisjon som ike var mindre kildekritisk, mindre vitenskaplig. Striden om Strindbergs kulturhistorie førte, som Janken Myrdal viser i *August Strindberg och den stora striden om kulturhistoria 1881-82* (i *En annan historie*, Ordfront 1982), til nederlag for den demokratiske tradisjonen i Sverige. Først på 1900-tallet kunne — og da på arbeiderbevegelsens grunn — Fabian Månsson, Alfred Kämpe, Fredrik Ström og andre ta opp kampen om historien ved å knytte an til Strindberg.

★ ★ ★

For å få Strindbergs kulturhistorie i virkelig skarp relieff bør man likevel fjerne seg mer enn både Vilhelm Moberg og Arkivet för folkets historia. Til leserne i Berlin Stalingradvinteren 1942/43.

I juni 1942 satte Emil Schering i Berlin det første tyske opplaget av: *Das Schwedische Volk*. Det var et redigert utvalg hovedsaklig tatt fra *Svenska folket*. I etterordet henviser Schering til Erik Hedén. Strindberg blir på 1880-tallet angrepet av historikerne, men han hadde stor betydning og er en foregangsmann innen den tradisjonen som Troels-Lund og Karl Lamprecht arbeidet i. De tre navnene var selv i Hitlers Berlin en programerklæring. Schering avslutter da også sitt etterord med å påpeke at leserne ennå ikke har gått forbi Strindberg:

— *men akkurat nå holder på å ta han igjen.*

Utvalget var slik at leserne fikk vite at det var folkets oppgave å velge sine ledere og at de derfor også hadde retten til å kaste dem; at det ikke var heltene som skapte historia; at det var riktig å gjøre opprør; at man hadde rett til å kritisere den øvrigheten som ble undertrykkere og hvor feigt Karl XII hadde etterlatt sine soldater i stikken i Russland.

Avsnittet om jødene hadde blitt strøket. Derimot hadde avsnittet om «de brunøyde og svarthårete» val-lonernes gode franske raseegenskaper blitt opprett-holdt. Et og annet ord hadde blitt retusjert:

— *en uredt demokrat og klarsynt historiker som Olaus Petri*

ble:

— *einem Manne des Volkes, einem klarblickenden Historiker*

Men det er jo bare hva som er nødvendig å gjøre i et rike som Himmlers og Hitlers Tyskland.

Å lese denne utgaven og minnes når og hvor den ble utgitt er samtidig gir samtidig en sterk følelse av den demokratiske sprengkraften i Strindbergs verk!

★ ★ ★

På flere steder tar Meyer opp Strindbergs antisemitisme. Det er i og for seg prisverdig. Men han gjør det

Strindbergfeiden.. Tegning i Stormklokkan av Carl Jacobsen 1910.

uten sammenheng, han behandler antisemittismen som om det var en tilstand eller en egenskap. Et intellektuelt lyte ved Strindberg, som smått om senn forsvant på 90-tallet. Men det er viktig å undersøke hva Strindberg representerte på begynnelsen av 80-tallet når frigjørin-ga var gjennomført allerede i ti år. Han skiller seg jo blant annet gjennom sin antisemittisme fra tidligere demokrater. Han redegjør for sin innstilling både i trykte skrifter og i overlatte brev (som i diskusjonen med Edvard Brandes). De utbruddene i brevene er derimot av mindre betydning.

I overgangen mellom 1870-tall og 1880-tall finnes det ingen toneangivende intellektuell antisemittisme i Vest-Europa. Blant 1848-åras demokrater var Alphonse Toussnel, fourieristen, ganske isolert som antisemitt. Men i øst, i Russland og Ungarn, ble antisemittismen utnyttet av høyrefløyen.

At Strindberg da for en kort tid ble Sveriges kanskje ledende antisemitt, og det fra venstre, er vel verdt en oppklaring. Michael Meyer har i sin biografi to av de





nøklene som skulle kunne åpne og dermed klargjøre spørsmålet. De forstår han ikke å utnytte. Den tredje har han hatt tilgang til, men ikke brydd seg om. Han ser ikke engang at det dreier seg om et spørsmål som man må utrede og besvare!

Han siterer (s.171) Strindbergs brev av den 15. februar 1887 til sin bror Axel. I det brevet forteller Strindberg om hvilket inntrykk boka *La France juive* gjorde på han. I brevutgivelsen står det ingen fotnote som henviser til Édouard Drumont. Men det burde Michael Meyer ha visst selv for *La France juive* er en av de mest innflytelsesrike franske bøkene i det siste hundreåret. Den kom ideologisk til å bestemme den franske høyresidas og de nasjonale ligaenes antisemittisme, såvel under Dreyfus-prosessen som fram til Vichy-regimet og fremdeles i dag strukturerer nasjonalrasismen for Le Pen og hans tilhengere. Mitt eksemplar er et nyskrift fra 1943, et av de siste mens forfatteren levde, den «nye» og 200. opplaget fra 1912.

★ ★ ★

I sin innledning skriver Édouard Drumont meget klartsynt om årsakene til at antisemittismen han formulerte og ga ideologi til, kunne vokse seg så sterk i Frankrike: Etter at keiserprinsen stupte i 1879 og greven av Chambord døde i 1883 ble det historisk mulig for høyresida å forene seg. Aldri har de konservativ hatt en slik mulighet til å samle seg og gjenskape Frankrike. Alle ventet.

— *Men fanget i sin mondéne forbindelser, i sine private interesser, i sin egen velvære, ytret aldri*

våre ledere det forløsende ordet, det som gikk rett inn i de brennende spørsmålene, som satte fingeren direkte på det vonde som landet led under.

Alle de tusener på tusener av trofaste, men svekne små reaksjonære fikk da i sin oppgitthet svaret gjennom antisemittismen mener Drumont. Alle de som var forlatt av sin ledere og små embetsmenn og deres familier som var nedtrykt i nød fikk svaret: jødene! Det er en merkelig skildring.

For selv om Drumont skildrer tragedien til de reaksjonære som følte seg sveket, tragedien som fører dem ut i antisemittisme, så skildrer Strindberg i *Det nya riket* sosialdemokratene som var sveket. Og selv i denne skuffelsen vender Strindberg og hans venstrefløy blikket mot jødene; de som ble frigjort av demokratene men etterpå allierte seg med den gamle overklassen. Det var også på denne måten Strindberg forklarte seg til Edvard Brandes. Strindberg var ikke aleine. Hans venstre-antisemittisme ble ganske typisk. «De dummes sosialisme», kalte Engels den. Det er ikke noe å undre seg over at Strindberg ble fascinert av Drumont. Det var et speilbilde der venstrehanden møtte høyrehanden!

Men Michael Meyer legger ikke merke til noe av dette for han mangler helhetssyn, og det verket som kunne hjelpe han til et samlet bilde av hvordan det unge og radikale Skandinavia ble brutt i stykker og smuldret hen mot nittitallet, har han verken brydd seg med å sitere eller henvise til i litteraturfortegnelsen: Gunnar Ahlströms, *Det moderna genombrottet* i Nordens litteratur (Helsingfors 1947).

At den franskorienterte Strindberg ikke forble i antisemittismen henger sammen med at den etter Drumont ble selve kjennetegnet på en *réac* og som bevegelse kunne den ikke lenger gå fram på venstresida. Og da Strindberg seinere ser ut til å forlate 80-tallet og dets fornuft så er det maktene — ikke jødene — som får betydning for han. En *réac* var han ikke!

★ ★ ★

Meyer ser ikke hva som skjer med Strindberg når grunnen blir borte under det moderne gjennombruddet og Strindberg vandrer inn mot og gjennom *Inferno*. Når han ikke forstår den helhetlige utviklinga kan han heller ikke se det riktige, det framoverskuende og det viktige for den unge venstrefløyen ved århundreskiftet i den kritikken mot 80-tallet som Strindberg gjennomfører i *Götiska rummen*, *Svarta fanor*, *Blå Böckerna* og innleggene under Strindbergsfeiden. Dette har jeg skrevet om tidligere. Men det finnes noe mer som bør gjøres tydeligere.

Den radikalismen som var det moderne gjennombruddets og 80-tallets, venstredemokratenes, liberalernes, de reformistiske sosialdemokratenes radikalisme,



kom til å vise sine røtter åpent under den første verdenskrigen. Deres tilhengere ble drevet ned i massegravene. Deres løsninger viste seg å være skinnløsninger. Den var ikke botemidlet; den var selve sykdommen som verre enn noen pest utslettet en generasjon unge europeere. Den satt i bakhodet på dem — som øvrighetens moral og estetikk — og lammet på denne måten det levende opprøret som kunne ha reddet dem. Folkemillionene døde av sitt ufrie ufornuft.

Under den siste delen av Strindbergs liv begynte den uhyggelige framtida å bli klart synlig, men allerede mot midten av 80-tallet hadde denne falske radikalismen begynt å stinke lik. Den var allerede da *feig*. Strindbergs vei ut i *Inferno* blir derfor en betydelig mer adekvat reaksjon enn en Geijerstams fortsatte småradikalisme. Også den desperate vendinga til overmennesket blir forståelig. Hvem blir ikke iblant rasende over disse elendige folkemassenes stadige fromme lidelse som de ikke reiser seg fra til menneskeverdigh handling. Det er ikke fornuftig; den som kjenner historia innser at de til tross for lange tider av underkastelse likevel driver historia framover og i dette også er nødt til å reise seg, nå bevisste og befri seg til menneskeverd. Likevel blir den strindbergske reaksjonen begripelig. Og han forble også her — som Heidenstam påpekte — en underklasse med skrått trelleblakk nedenfra. Men dette perspektivet forventer jeg ikke at Meyer skal se.

Til det som nå står åpent hører det Meyer gang på gang

kommer tilbake til: Det nasjonale i det strindbergske. Selv innser han ikke hva han skriver. Han skriver som om det fantes en internasjonal estetikk akkurat som det finnes et internasjonalt hotellkjøkken. Det nasjonalt svenske blir bare en forstyrrende bismak i den for internasjonale smak tilberedte Strindberg.

Men det finnes ingen verdenslitteratur i annen forstand enn nasjonale, folkelig bestemte verk som også leses av andre. En smak skilt fra folket og nasjonen, en internasjonal smak, er i den nåværende historiske epoken ikke en umulighet, men et utslag av coca-colaise-ring eller nomenklaturens hegemoni.

Det nasjonale i det strindbergske er derfor verdt en egen utredning. En slik utredning trengs også som et standpunkt til nasjonens det svenske folket overlevelse i supermaktenes verden. □

Michael Meyer
Strindberg, A biography
 Secker & Warburg
 London 1985

Mer om gjeldskrisa

Takk til Elisabeth Eide for grundig kritikk av min artikkel om gjeldskrisa i Røde Fane 4/5-85.

Du utdyper ting som jeg bare så vidt berører i min artikkel og du trekker inn nye opplysninger, bl.a. om IMF, som jeg ikke hadde kunnskap om da jeg holdt foredraget artikkelen bygger på, skriver Peder Martin Lysestøl i dette gjensvaret om gjeldskrisa.

Når det gjelder formen på artikkelen din, synes jeg du er vel oppfatt av å «ta mannen». Tror det er mer fruktbart om vi legger an en stil med å bygge opp kunnskapen ved at ulike folk bidrar med sitt inntil vi får et mer fullstendig bilde av hva som egentlig skjer. Hverken du eller jeg er enda store eksperter på internasjonal økonomi. Synes derfor du slår litt for mye på «stor-tromma» i din kritikk av meg. (Jmf. overskrifta: «Lettvint om gjeldskrisa»). Det er mulig du kan finne lettvintheter, men foredraget ble holdt sommeren 1985. Siden da har jeg og sikkert også andre lært en god del — bl.a. på 3. verdenseminaret. Jeg vil ellers her bare følge opp noen saker som jeg tror er viktig å diskutere videre:

REPRESALIER

Du mener at enheten mellom «ulike kapitalkrefter» er for svak til at represalier mot land som nekter å betale skal bli effektiv. Watkins på 3. verdenkonferansen trakk også inn motsigelsen mellom bankene og industrien. Du mener som ham at denne motsigelsen hindrer effektive represalier. Jeg tror dette er et feilspor. Industri- og bankkapitalen er så sterkt integrert i hverandre at denne motsigelsen blir sterkt under-

ordnet motsigelsen mellom i-landa og de fattige landa. Men jeg er enig med deg i konklusjonen, at omfattende represalier som f.eks. økonomisk isolasjon av 3. verdenland som nekter å betale rente er lite sannsynlig. Etter at jeg skreiv artikkelen til Røde Fane er jeg kommet til følgende om dette spørsmålet:

Utbyttinga av den 3. verden skjer i hovedsak på 3 måter:

1. Handel — ulikt bytte.
2. Monopoler som suger profitten direkte ut.
3. Skyhøye renter på lån.

Gjennom siste del av 70-åra og først i 80-åra har det vært en kraftig øking i utbyttinga gjennom rente. Samtidig har nasjonaliseringer i den 3. verden og større risiko ved investeringer i 3. verden generelt, gjort direkte investeringer mer usikre. Derfor har renteutbytting på en måte kompensert for synkende eierprofitt.

Men det kraftige fallet i råvare-

priser de siste 4-5 åra har utbytting gjennom ulikt bytte, dvs. at de rike landa selger dyrt og kjøper billig, kanskje vært den viktigste formen for kapitaloverføringer fra «sør til nord».

Her mangler jeg tall for den imperialistiske verden som helhet, men for Norge har dette betydd svært mye. Fra 1980 til 1984 sto den gunstige utviklinga av «bytteforholdet» for 45 prosent av veksten i landets disponible realinntekt for perioden. Dette bare for å gi en ide om hvile rikdommer de rike landa på denne måten kan «bytte» til seg!

Jeg tror de rike landa nå begynner å innse at dersom de presser for hardt på at gjeldslanda skal betale rente til punkt og prikke, går det ut over handelen med den 3. verden og dermed muligheten til profitt gjennom ulikt bytte. I tillegg er de sjølsagt redd at deres «kompradorborgere» skal bli kasta om det presses for hardt på. At Sovjet lurar i



Brasiliansk tigger.



Peder M. Lysestøl spør Elisabeth Eide om hun tror at Castro (til høyre) er anti-imperialist. Han bruker store ord om gjeldskrisa, men unlater å berøre Cubas forhold til Sovjet. FOTO: UPI

bakgrunnen har nok også betydning.

Dette tror jeg er årsaken til at vestlige politikere og bankfolk nå legger seg på en reformkurs og ikke først og fremst motsetninger mellom industri og bank i de rike landa.

ENHETEN I DEN TREDJE VERDEN

Du mener tydeligvis at jeg overdriver enheten i den 3. verden. Dette temaet er knapt behandla i artikkelen, så må da kort utdype hva jeg mener.

Jeg er enig med deg i at spørsmålet om enhet i den 3. verden er et temmelig «varierte bilde». Jeg mener da heller ikke at 3. verden utvikles som en blokk. Likevel vil jeg forsvare mitt standpunkt: At gjeldskrisa fungerer som en pådriver for større enhet i den 3. verden.

Gjeldskrisa har skjerpet motsigelsen mellom imperialismen og de undertrykte folkene. Dette har skjedd fort. Fattigdommen i den 3. verdens storbyer er raskt økende. På Filippinene og i mange land i Latin-Ameri-

ka ser det for meg ut til å være vekst i den opposisjonelle massebevegelsen.

Gjeldskrisa har en slik karakter at folk i 3. verden ser at det ikke bare er snakk om noen få monopoler som driver grov utbytting, men at det er blokkert av rike land mot de fattige. Det kreves mer aksjoner av typen: Vi mot dem. Kompradorborgere i 3. verden som frykter den utviklinga tvinges med, eller trues med å bli kasta før eller siden. Slik er gjeldskrisa med å styrke enheten, noen land i 3. verden går i spissen, noen dilter etter og noen ledere har det mest i kjeften. Men, som samla sett tror jeg krisa fungerer samlende.

KAN SOVJET FISKE I RØRT VANN?

Her tror jeg vi er en god del uenig. Jeg mener Sovjet med alle midler prøver å «fiske i rørt vann» — og i den 3. verden er det rikelig med muligheter. (Jmf. bl.a. referatet fra KF-jentene som var på Nairobi-konferansen).

Nå sier ikke jeg at gjeldsnekt-linja er et «Castro-påfunn», som du sier i artikkelen. Jeg sier heller ikke at vi ikke skal støtte et land som nekter å betale gjelda. Tvert om er jeg for at vi skal gi slike land full støtte. Men, samtidig er det vår plikt som revolusjonære både å avsløre den vestlige imperialismens reformplaner når de er ute for å berge sitt skinn, og å advare mot Sovjets rolle i den 3. verden. Jeg mener Castro utnytter gjeldskrisa til den ytterste for å samle massestøtte i den 3. verden. Men dersom Castro virkelig var for frigjøring fra imperialismen, burde han kreve skikkelige sukkerpriser av Sovjet. (Sovjet tar 80 prosent av sukkeret fra Cuba. Sukker står for over 70 prosent av Cubas eksport). Han burde advare mot Sovjets utbytting gjennom ulikt bytte etc. Dette gjør han ikke. Tvert om bruker han store ord om gjeldskrisa — som selvsagt ikke berører Cubas forhold til Sovjet. Tror du Castro virkelig er anti-imperialist?

Jeg er enig med deg i at Sovjet har trøbbel med å erstatte vestlige varer 3. verdenland ikke kan skaffe seg fra vest pga mangel på valuta.

Men, Sovjet kan kjøpe endel av forbruksvarene som landa i 3. verden produserer. Samtidig har sikket det relativt store ØstEuropa-markedet noe å tilby. Derfor tror jeg Sovjet kan styrke sin handel med alle 3. verdenland som er interessert. Videre tror jeg Sovjet kan satse på noen 3. verdenland som er særlig viktige. Erfaringene fra Jugoslavia kan vi ikke bare se bort fra. Her har Sovjet på få år overtatt hovedrollen i utenrikshandelen. Det samme kan skje med Nicaragua og sikkert også noen andre. Det er dette jeg advarer mot.

Gjeldskrisa har gjort at vi har styrket våre kunnskaper om og interesser for imperialismens utbyttingpolitikk i vår tid. Men, jeg synes det er et problem at Sovjets rolle i verdensøkonomien nå er i ferd med å bli definert som mindre viktig. □

Peder M. Lysestøl

Gass og olje i Sovjet

I 1976 hadde Sovjet forlengst etablert seg som verdens største oljeproducent, og som den tredje største eksportøren, etter Saudi-Arabia og Iran. Bortsett fra Midt-Østen befinner også de største oljereservene seg i Sovjet. Gassproduksjon var også meget sterkt økende, og kunne basere seg på verdens størstereserver, skriver Eivind Stø i dette innlegget.

Det var på dette tidspunktet CIA begynte på sin(e) rapport(er) om den sovjetiske oljeproduksjonen og eksportens framtid.

I 1977/78 lanserte de følgende teser:

- Oljeproduksjonen i Sovjet ville om få år nå sin topp.
- Innen 1985 ville produksjonen være sunket fra 571 millioner tonn (1978) til mellom 400 og 500 millioner tonn, og sannsynligvis nærmere det første av disse anslagene.
- Sovjet ville med dette gå over fra å være eksportør av olje og oljeprodukter til å bli en netto-importør, av en ikke ubetydelig størrelsesorden.
- Dette ville videre ødelegge handelsbalansen til Sovjet, og umuliggjøre den moderniseringa som forutsatte valuta til å kjøpe inn vestlig teknologi.

Ikke alle ekspertene støttet denne analysen, og etter en del motbør måtte CIA modifisere sine tall. De blei stående igjen med en sovjetisk oljeproduksjon på omlag 500 millioner tonn inne 1985, noe som ville



I løpet av de siste ti åra har Sovjet knytta en rekke sterke økonomiske og politiske bånd til Vest-Europa. Gorbatsjovs besøk i Frankrike resulterte også i nye kontrakter. FOTO: NTB

føre til at Øst-Europa blei nettoimportør sjøl om Sovjet framleis ville være selvforsynt.

Vi kjenner ennå ikke slutt—tallene for 1985. I 1983 lå imidlertid produksjonen på 617 millioner tonn, og i 1984 på 613 millioner tonn. Det er sannsynlig at fjorårets produksjon vil ligge på omlag 600 millioner tonn. Av disse vil noe under 50 mil-

lioner tonn være eksport til vesten.

CIA TOK FEIL

CIA hadde med andre ord rett i at oljeproduksjonen i begynnelsen av 1980-årene ville nå sitt høydepunkt. De tok imidlertid feil på flere viktige punkter:

- a) Problemene, som var relle nok, blei kraftig overvurdert. Det er

unekkelig en forskjell på 400 og 600 millioner tonn.

b) De undervurderte de mulighetene som de sovjetiske myndighetene hadde til å ordne opp i problemene. I en sentralisert økonomi som den sovjetiske ligger nettopp styrken i å løse slike oppgaver. En rekke tiltak har da også blitt tatt både på det politisk/organisatoriske området (nye koste), på det økonomiske området (ny prisberegninger) og på det tekniske feltet. En har ikke foreløpig lyktes i å snu tendensen, men nedgangen er på langt nær så dramatisk som CIAs mest positive anslag.

c) CIA hadde ikke tatt med den økte betydning som gass eksporten har fått (og som også lå i kortene på slutten av 70-tallet). Sovjet har kompensert for fallet i oljeeksporten med en tilsvarende økning av gass eksporten.

Den sovjetiske gass-eksporten er spesiell interessant, i første omgang økonomisk og politisk, i neste omgang kanskje også militært(?).

ØKT EKSPORT

Sovjet eksporterte i 1985 omlag 30 milliarder m³ til Vest-Europa. Dette utgjør 15 prosent av gassforbruket i Vest-Europa, og omlag 5 prosent av primærenergiforbruket. Østerrike var det første vestlige landet som mottok sovjetisk gass, i dag er nok Vest-Tyskland det viktigste. Men også Italia og Frankrike mottar gass gjennom rørledninger fra Sovjet.

Den sovjetiske eksporten vest-over er økende. For det første forhandles det med Spania, Hellas og Tyrkia for å knytte de til nettet. For det andre kommer snart gassen fra det enorme Urengoi-feltet i Vest-Sibir snart inn på markedet.

Her foreligger det i dag avtaler om levering av 22 milliarder m³ i året til Vest-Europa. Dessuten utvikles Yamburg-feltet nord for Urengoi for en tilsvarende eksport til de østeuropeiske landa.

President Reagan har de siste åra gjort visse forsøk på økonomisk boikott av Sovjet, i alle fall når det

gjelder strategiske varer. (Han har f.eks. utelatt korneksporten fra USA sjøl).

I en viss utstrekning har nok Reagan lyktes, men blant annet denne gass eksporten fra Sovjet til Vest-Europa har virket i den andre retningen.

Sammen med gass-avtalen forelå det også et industripolitisk samarbeid mellom Sovjet og først og fremst Vest-Tyskland. Det var en forutsetning for at gassledningen kunne bygges så raskt. Denne gjensidige avhengigheten mellom Sovjet og Vest-Tyskland er en viktig poli-

tisk faktor i dagens Europa, — og inngår som et sentralt element i Vest-tysk østpolitikk.

KNYTTES TIL VEST

Men blir ikke Vest-Europa for nært knyttet til Sovjet gjennom dette energisamarbeidet? I IEA er en oppmerksom på problemet og har blitt enige i å begrense gassimporten fra «usikre kilder» til 30 prosent av forbruket. Vest-Tyskland ønsker imidlertid at dette tallet ikke skal gjelde for hvert enkelt land, men for IEA som helhet. I tilfelle dette går igjennom, kan Vest-Tyskland f.eks,



IEA har ikke klart å begrense gassimporten til Europa. Dette var et forsøk for å hindre at Vest-Europa knyttes for tett til Sovjet gjennom gassimport.

øke importen fra Sovjet drastisk, sjøl om dette er «usikre kilder».

Hvilke konsekvenser har det nylige fallet på råolje fått for den sovjetiske energiproduksjonen og eksporten?

Det er vanskelig å si, men de totale virkningene for sovjetisk økonomi er nok mindre enn en kanskje kunne tenke seg. Valutainntektene vil neppe gå vesentlig ned, men det vil skje en ytterligere forskyving fra olje til gass. Dette vil igjen kunne kompensere fallet i oljeprisene og dollaren. Dessuten har Sovjet også den muligheten at de kan spe på med gulleksport dersom handelsbalansen skulle bli for dårlig.

Sovjet er på ingen måte nær sammenbruddets rand. Snarere tvert i mot. I løpet av de siste ti åra har Sovjet knyttet en rekke sterke økonomiske og politiske band til Vest-Europa.

Disse vil snarere styrke sovjetisk innflytelse i området, noe ikke minst Vest-Tysklands opptreden har vist. Og dette har skjedd med en konservativ regjering i Bonn.

Sovjet på sin side kan nytte samarbeidet til å skaffe seg lån fra Vest-Europa og Japan, og til å skaffe seg den teknologien som trengs til å gjennomføre moderniseringer av industrien.

NYE KONTRAKTER

I 1985 fordoblet Sovjet sine bestillinger fra EF når det gjaldt maskiner og moderne teknologi overhodet, til 2,6 milliarder dollar. Og Gorbatsjovs Frankrike-besøk resulterte i nye kontrakter. Også Japan har inngått liknende avtaler.

Fremdeles er den økonomiske kontakten mellom Sovjet og Vest-Europa langt mindre enn Vest-Europas forbindelser med USA, for å si det forsiktig. Men det er en faktor som må tas med i betraktning når en skal vurdere både Sovjet og Vest-Europas økonomiske, politiske og militære (?) framtid. □

Eivind Stø

Skarpere, Magdahl!

AKP(m-l) har utgitt et hefte om den historiske materialismen. Hensikten med heftet er å gi en innføring i debatten om historisk materialisme i ml-bevegelsen. Bjørgulv Braanen, som sjøl har deltatt i debatten om historisk materialisme, skriver i dette debattinnlegget at heftet ikke lykkes med å klargjøre motsigelsene.

Jørn Magdahl har skrevet et hefte som er «ment som en hjelp til folk som vil inn i debatten — eller som ønsker større oversikt over hva uenighetene dreier seg om.» Lykkes Magdahl med å klargjøre uenighetene som finnes i debatten om den materialistiske historieoppfatninga? Etter min mening, nei!

Årsaken til det er at Magdahl velger å bare kritisere Per Lunds og Simonsen/Grimstad/Braanens standpunkter og ikke Pål Steigans. Pål Steigan «frikjennes», til tross for at Magdahl på punkt etter punkt viser at han er uenig med Steigan.

Magdahl nærmer seg debatten om den materialistiske historieoppfatninga gjennom en del historiske eksempler. Han tar opp sosialismediskusjonen i AKP(m-l), debatten om Kina og uenighetene om utviklinga i den tredje verden. Han går også gjennom en del uenigheter i den kommunistiske bevegelsens historie. Han nevner motsigelsene i den 2. internasjonale, uenighetene om NEP-politikken og kollektiviseringa i Sovjet og kampene i Kina etter revolusjonen, spesielt kultur-revolusjonen.

Magdahl presenterer sitt eget syn på disse historiske hendelsene. Det er i og for seg greit, og jeg er i hovedsak enig med Magdahl i hans vurderinger av disse historiske spørsmåla. Men det hadde vært mer interessant hvis han hadde klart å

viser hva deltakerne i debatten eventuelt måtte mene om disse strids-spørsmåla. Da kunne vi fått en konkret illustrasjon på hva uenighetene om historieoppfatninga dreier seg om.

DETERMINISMEN I DEN 2. INTERNASJONALEN

For å ta et eksempel: Magdahl skriver om den dominerende retninga innafor den 2. internasjonale at den hadde en deterministisk oppfatning av den historiske materialismen. Dette er jeg helt enig i. Men dette er *ikke* noen opplest og vedtatt sannhet i ml-bevegelsen. En av hoveddebattantene i diskusjonen om historieoppfatninga, Pål Steigan, er f.eks. ikke enig i denne kritikken av den 2. internasjonale. Da vi (Grimstad/Simonsen/Braanen) framsatte den samme kritikken av den 2. internasjonale i Røde Fane 5/84, svarte Pål Steigan i Klassekampen 19/11-84 at vi stilte oss på Bernsteins side i polemikken. På dette punktet må jo Magdahl åpenbart være uenig med Pål Steigan. Hvorfor blottstiller han ikke denne motsigelsen? Det hadde vært viktig for diskusjonen og kunne ført Magdahl fram til et mer sjølstendig standpunkt i debatten. Nå fungerer Magdahls innlegg som et forsvar for Pål Steigans historiesyn til tross for at han på punkt etter punkt er uenig med den samme Steigan.

UTVIKLINGA I KINA

Et annet eksempel er utviklinga i Kina. Magdahl skriver om Liu Shao-Chi at han sto for standpunktet at hovedmotsigelsen i Kina gikk mellom landets framskredne sosialistiske produksjonsforhold — og de tilbakeleggende produktivkreftene. Motsigelsen mellom arbeiderklassen og borgerskapet så han på som i hovedsak løst. Steigan er i store trekk enig med Liu Shao-chi i dette spørsmålet. I Pål Steigans artikkel om kulturrevolusjonen i Røde Fane 3/83 legger han fram det samme prinsipielle standpunktet som Liu: Fordi produktivkreftene var så tilbakeleggende, og fordi man i Kina



Hvorfor kritiserer Jørn Magdahl Per Lund for at hans teori har mye til felles med firerbandens når han ikke kritiserer Steigan for slektskapet med Liu Shao-Chi, skriver Bjørgulv Braanen i dette debattinnlegget. Bildet viser veggaviser med kritikk av Deng Xiaoping.

FOTO: HSINHUA

hadde «en sosialistisk grunnlov, et kommunistparti i ledelsen, forbud mot utbytting, kommunismen som samfunnets erklærte lovfesta mål, ekteskapslovgivning, eiendomslovgivning, hærens karakter, osv.» så kunne ikke problemene i Kina ligge her, men i produktivkreftenes tilbakeviggenhet.

Fra tidligere debatter veit vi at Jørn Magdahl er uenig med Pål Steigan på dette punktet. Så når han kritiserer Per Lund for at hans teori har svært mye til felles med den teorien firerbanden satte ut i livet, er det påfallende at han ikke samtidig retter den samme (motsatte) kritikken mot Pål Steigans historieteori, som «har svært mye til felles med teorien til Liu Shao-chi». Hvis Magdahl hadde vært enig med Liu hadde det sjølsagt ikke vært nødvendig å rette denne kritikken mot Steigan — men det er han jo ikke!

KRITIKK AV TEORIEN PRODUKTIVKREFTENE

Og avslutninga av Magdahls artikkel er etter det jeg kan forstå en eneste lang kritikk av produktivkraftsteoriens gyldighet under sosialismen: «Under sosialismen er det ikke slik at økonomien spontant driver fram produksjonsforhold som bringer samfunnet nærmere kommunismen. Tvert om er det kommunistpartiets evne til å utvikle en riktig politikk — og skape oppslutning om denne i klassekampen — som er hovedforutsetninga for å hindre at spontane kapitalistiske tendenser i økonomien får ta overhånd. Produktivkreftene setter meget bestemte rammer for utviklinga av produksjonsforholda som det straffer seg hardt å overskride, men *innfor* disse rammene er det klassekampen som avgjør: Fram mot kommunismen eller tilbake til kapitalismen».

Dette er et standpunkt som går meget langt i å understreke produksjonsforholdas avgjørende rolle under sosialismen.

Hvis Magdahl hadde vært villig til undersøke hva slags konsekvenser dette synet får for den materialistiske historieoppfatninga kunne det ha blitt spennende.

HVA ER MOTOR?

Det fører oss over i et annet spørsmål. Magdahl skriver: «Sluttelig er det viktig å holde fast ved at det ikke er «produktivkrefter» eller «produksjonsforhold» som er «motoren» i den historiske utviklinga, men motsigelsen mellom dem. Dette kan jeg slutte meg til 100 prosent. Men jeg kan ikke skjønne annet enn at dette er en polemikk mot f.eks. Steigans historieoppfatning. Magdahl nevner sjøl AKP(m-l)s studiering fra 1981 — som Steigan redigerte — der det står at «Marx så samfunnsutviklinga som et resultat av utviklinga av produksjonsredskapene». Også alle Steigans historiske eksempler som f.eks. innføringen av Manchester-teknologien til Kristiania på midten av 1800-tallet, dampmaskinen som reiv grunnen vekk under det føydale samfunnet og prærieplogens betydning for utviklinga i Nord—Amerika har til hensikt å vise at det er utviklinga av produktivkreftene som er drivkrafta og motoren i samfunnsutviklinga. Når Magdahl skriver at det er *motsigelsen* mellom produktivkreftene og produksjonsforholda som er historias drivkraft oppfatter jeg dette som et annet standpunkt enn det Steigan står for. (Hvis Magdahl da ikke klarer å forene disse standpunktene ved å si at produktivkreftene alltid er den aktive parten i dette motsetningsparet, eller som Stalin skriver: «...endringer i og utviklinga av produksjonen begynner *alltid* (min uth.) med endringer i og utvikling av produksjonsredskapene.» Hvis en sier seg enig med Stalin på dette punktet er det kanskje mulig å forene disse to standpunktene. Men da forstår jeg ikke behovet for å understreke at det er *motsigelsen* og ikke *den ene sida* i motsigelsen som er drivkrafta, som Magdahl gjør i dette heftet).

Mitt poeng er at et hefte som skal gi en introduksjon til debatten om historieoppfatninga *må klarlegge* motsigelsene i debatten. Ved delvis å legge fram et annet standpunkt enn Steigans, *uten* å polemisere mot Steigans standpunkt, bidrar Magdahl til å tildekke motsigelser isteden for å klargjøre dem.

PER LUND OG TRANMÆL

Den viktigste delen av heftet er Magdahls kritikk av Per Lunds standpunkt i debatten. Og jeg blir gjerne med på å advare mot at alt hører hjemme i produksjonsforholda. Vi bør holde fast på at det er to motsigelser vi snakker om: motsigelsen menneske/natur og motsigelsen menneske/menneske. Å viske ut skillet mellom disse to motsigelsene bidrar ikke til klargjøring. Men når Magdahl skal vise at Per Lund og tranmælsen har viktige fellestrekk synes jeg ikke det holder. Lund slår fast at produksjonsforholda er et maktforhold som kan fortsette å bestå selv om eiendomsforholda forandres. Jeg forstår Per Lund sånn at han tillegger ideologien og staten en overmåte stor betydning.

Tranmæl på sin side mente at bare arbeiderne tok makta i hver enkelt bedrift ville også makta i hele samfunnet og over staten tilfalle dem. Tranmælsen mangla altså en utvikla teori om staten, den mangla en leninistisk statsteori. Tranmælsen var sterkt prega av trade-unionismen. Mens Lund på den andre sida nettopp understreker statens og ideologiens rolle for å oppretteholde kapitalforholdet under kapitalismen. Konsekvensen av Per Lunds standpunkt må da være at kampen om staten og ideologien blir et helt avgjørende kampområde. Og det står i rak motsetning til tranmælsen.

KARAKTERISTIKKER

Til Magdahls ankepunkter mot vårt (Simonsen/Grimstad/Braanen) syn er det ikke så mye å si. Magdahl skriver: «Men: Etter vår oppfatning undervurderer de produktivkreftenes rolle i den historiske utviklinga.

Kritikken om idealisme er fremma og har mye for seg». Han skriver videre at vi har en «sentrisk» teori. Disse tre «ankepunktene» er det umulig å si noe til ettersom det bare er karakteristikk uten konkret innhold.

Men Magdahl har én innvending som han begrunner. Han skriver at standpunktet vårt ikke er dialektisk: «I dialektikken er det ikke snakk om «rein» vekselvirkning, men en vekselvirkning hvor den ene sida i motsigelsen er *hovedsida*». Noe annet har da heller ikke vi skrevet. Sjølsagt vil det i enhver konkret motsigelse være en hovedside på et gitt tidspunkt. F.eks. er natta hovedsida i motsetningsforholdet natt dag om natta, krigen er hovedsida i motsigelsen krig/fred når det er krig. Eller for å sitere fra et innlegg i vi hadde i Klassekampen 18/12-84 i debatten med Pål Steigan: «Vi mener hovedsida, dvs. den sida som spiller hovedrollen, i motsigelsen produktivkrefter/produksjonsforhold må undersøkes konkret i hvert enkelt samfunn. Og ut fra vår kunnskap om noen slike konkrete historiske forhold, har vi kommet til at produksjonsforhold og klassestruktur spiller en langt viktigere rolle enn det som er forenlig f.eks. med Stalins historieteori. Derfor mener vi at vi ikke kan komme lenger i den *allmenne* historieteorien enn til vekselvirkning mellom produktivkrefter og produksjonsforhold». Det er gjennom diskusjoner og undersøkelser vi eventuelt kan komme lenger. Dette har ingenting med «rein vekselvirkning» å gjøre.

Men jeg er ganske overbevist om at de mest skjematiske oppfatningene av den «historiske materialismen» ikke holder som en historieteori som skal gjelde for alle samfunn og overgangen mellom dem. Nettopp derfor er det så viktig at Magdahl med sine historiske kunnskaper bidrar med sitt for også å klargjøre *svakheter* i den «ortodokse» historieteorien. Bare på den måten kan vi komme videre. □

Björgulv Braanen

Tilbud til **nye**
abonnenter

RETT PÅ SAK

**Du får Klasse-
kampen i ett
kvartal for 230
kroner. (3 kro-
ner pr. dag).**



Ring (02) 64 93 20 eller send inn kupongen til:
Klassekampens salgsavdeling,
Boks 83, Bryn, 0611 Oslo 6.
NB! Regninga får du i posten.

Navn:

Adresse:

Postnr./poststed:

Tlf:

KLASSEKAMPEN

SPITSBERGEN PÅ RUSSISK

Boka «Spitsbergen» gir det russiske hjemmepublikummet inntrykket av at Svalbard er tapt russisk land. Per-Olov Trosell laga denne anmeldelsen i anledning en debatt om «Svalbard mellom øst og vest» i FiB-gruppa i Falun.

I denne boka som jeg har fått i gave fra russerne i Barentsburg står det blant annet følgende;

—majoriteten sovjetiske, og en rad vestlige vitenskapsmenn mener at de første som kom til Spitsbergen var «våre landsmenn Pomorerne»-som bodde i russiske delen av norden.(s.63)

—Pomorerne begynte å seile til Svalbard på 1100-tallet, blant annet via Nordkapp(s.64)

—Enkelte utenlandske historikere hevder at det allerede på 800-tallet var regelmessig seiling på Spitsbergen av basiske valfangere. Disse påstandene kan imidlertid ikke bekreftes verken av dokumenter eller kulturminner i matriell form, det er kun henvisninger til segn og legender.

—Majoriteten av vitenskapsmenn i Norge holder fast ved en gammel islandsk saga fra 1194 som har den lakoniske kommentaren; Svalbard oppdaget(s.67).

—Det er ikke utelukket at en fra Vikingskipa alt fra 1194, helt enkelt så drivende is som egentlig var identisk med Grønlands østkyst.

—Det henvises videre til muntlige tradisjoner blant pomorisk slekt som forteller om russiske besøk på Svalbard allerede før år 1493.(s.71)

RUSSISK

SUVERENITET

—Kapittelet om «Spitsber-

gen under norsk suverenitet» brukes for å understreke at en ikke var i tvil om de særlige rettigheter og interesser Russland hadde på Svalbard fram til 1920 og Parisavtalen.Dette var også oppfatninga i vesten. De russiske pomorer så det utvilsomt som endel av sovjetisk land. Dette understrekes av henvisninger til betydelige vestlige historikere, geograf, sjøfolk og offentlige ansatte har vært av samme mening. Det sies videre at også i senere tid, fram til slutten av 1800-tallet, ble Spitsbergen omtalt som russisk besittelse i vesteuropiske oppslagsbøker. Dette følges opp med eksempler om russisk hegemoni på øy-gruppa. Men, forargelig nok, «bare på grunn av forsømmelse for sine land og nasjoners interesser gjorde ikke den daværende tsar-regjering nødvendige tiltak for å formalisere eierforholdet juridisk».

Boka beskriver videre hvordan imperialismen utnyttet tsar-regjeringens forsømmelser og befestet sin stilling på øyene.

PARISAVTALEN

Dette er en beskrivelse om hvordan Norge gjennom Paris-avtalen oppnådde suverenitet over Spitsbergen (betegnelsen Svalbard brukes ikke) delvis som en motytelse for at ententen fikk utnytte den norske handelsflåten under første verdenskrig og at



Filmen Orions Belte fyller en misjon fordi den retter oppmerksomheten mot et hjørne av Norden som sjeldent er viet så mye interesse, skriver Per-Olov Trosell.

FOTO: NTB



Bildet som filmen *Orions Belte* gir av russernes nåværende aktivitet virker mer mystisk enn den er i virkeligheten. Her funnet av den sovjetiske fartsskriveren.

FOTO: NTB

Sovjet anerkjente denne suvereniteten som motytelse for sjøl å bli anerkjent av Norge i, og undertegna Parisavtalen i 1935 for å bli anerkjent av USA.

Sammenfatta gir «Spjitsbergen» gjennom framstillinga av øygruppas historie inntrykket av et tapt russisk land.

En skandinav som ikke har hørt den russiske versjonen før, og som ikke har tilgang på vestlig kildemateriale vil måtte tolke boka «Spjitsbergen» med urovekkende resultat. I så henseende representerer bok en påminnelse om at forholdene på og rundt Svalbard bør være objekt for

opinionens interesse og oppmerksomhet.

En følge av det overstående er at filmen og romanen *Orions Belte* fyller en misjon blant annet fordi den retter oppmerksomheten på hjørne av Norden som sjeldent er viet mye interesse.

MYSTISK

Romanen *Orions Belte* påpeker det bemerkelsesverdige at russerne så seint som på sytti-tallet foreslo delt russisk-norsk suverenitet på Svalbard. Bildet som filmen gir av russernes nåværende aktiviteter på Svalbard virker

mer mystisk enn den er i virkeligheten. Riktignok kan ingen kontrollere hva russerne har i sine lager, og vi kan bare spekulere i hva helikopterne deres kan brukes til i en krig. Men de russiske bosetningene i Barentsburg og Pyramiden er ikke inngjerdet med piggetråd, det er ikke noe fotoforbud og i Barentsburg ble jeg møtte med hjelp da jeg kom dit på en vrien snøscoter.

Det er imidlertid en hendelse som er verdt omtanke, nemlig at russerne rigget opp et oljeboringstårn og et temmelig stort anlegg ved Svartodden, nær munningen av Van Mijenfjorden. På trak-

torsporet mellom Svartodden og Barentsburg møtte vi store stridsvognlignende beltevogner. Fra Svartodden og Barentsburg er det i prinsippet mulig å stenge innløpet til begge de norske gruvesamfunnene Longyearbyen og Svea.

Det er klart at Svalbards historie fra middelalder og fram på 1700-tallet aldri bør kunne påvirke Svalbards nåværende status, men vi må være observante på at slike tendenser kan oppstå.

Per-Olov Trosell

*Spjitsbergen, L.V. Petjurov.
Mysl forlag Moskva, 1983*

GAMLE NUMMER AV RØDE FANE

Her får du oversikten over alle Røde Fane som har kommet ut siden 1979. De fleste bladene har vi igjen på lager. Noen få er utsolgt og noen er det bare få numre igjen av (De haster det med å sikre seg). Numrene kan bestilles ved å skrive til Røde Fane eller bruke slippen under.



1/79. Inneholder bl.a. flere artikler om Kina. Anders Ekeland skriver om Komintern. (Få numre igjen)



2/79. Tar opp invasjonen i Ungarn 1956. Intervju med Hans Ebbing om Sovjets karakter. Dessuten om militærpolitikk.



3/79. Bl.a. intervju med Pål Steigan om dogmatiske feil i AKP. William Hinton-intervju om Kina. Og om Pol Pots linje var feilaktig.



4/79. Omhandler psykiatrien i Sovjet. Om NATO, debatten om Pol Pot fortsetter og om opposisjonen i Tsjekkoslovakia.



5/79. Om hvordan Sovjet-psykiatrien misbrukes, fakta om NATO og intervju med et ledende medlem i Charta 77.



6/79. Natur og miljø — om AKPs miljøpolitikk. Debatt om Ebbings syn på Sovjet.



7/79. — Det er gode tider, Tor Halvorsen. Om AKPs prinsippprogram og

AKPs holdning til homofile. (Kun få numre igjen)



8/79. Tar opp den nye datateknologien, og Røde Fane stiller spørsmålet: — Legger virkelig Finn Gustafsen alle kortene på bordet?



1/80. Iran under Khomeini, Islam. Og om at Stalin nekta å utgi Engels.

2/80. Det sagnomstuste nummeret der det slås fast at det blir krig før 1985. Videre om AKPs faglige politikk, intervju med Gudmund Vindland, omtale av Kari Mundahl Johnsens bok, «Hva er kvinnesak?». (Kun få numre igjen)



3/80. Tron Øgrim og filosofiprofessoren Arnfinn Stigen i holmgang om so-

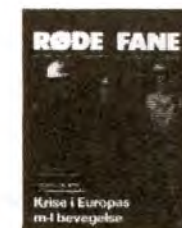
sialismen. Hvorfor angripes helse- og sosialsektoren? Og Røde Fane spør: Hvor går den progressive litteraturen?



4/80. Tar opp oljepolitikken som havarerte. Og det var dissens i gutteklubben: Gjelsvik mot Michelet.



5-6/80. Dobbeltnummer om sosialismen. Per Lund mot Jørn Magdahl. Bør alle få med seg. Videre om vi bør forkaste kulturrevolusjonen. Og om 70-åra som en nøkkelperiode i norsk teater.



7/80. Behandler krisa i Europas ml-bevegelse. Hvorfor ble det tyske KPD oppløst. Og forsvinner

arbeiderklassen? (Kun få numre igjen)



8/80. Kampen om arbeiderlitteraturen er tapt skriver Dag Solstad i dette Røde Fane. Det er borgerkapets nye taktikk som truer arbeiderlitteraturen, svarer Knut Johansen.



1/81. Har ledelsen medlemmenes tillit, Pål Steigan? Og hva skjer med oljemillardene?



2/81. Røde Fane intervjuer Per Gunnar Gabrielsen og Steinar Hansson om atomtrusselen. Det var her Steinar Hansson foreslo å gi folk en morfinsprøyte i stedet for å bygge tilfluktsrom. Og bedriftsdemokratiet blir avvist.



3/81. Krise i verdensøkonomien — tredve-åra på nytt, har Røde Fane som hovedoppslag. Og det hevdes at det ikke er tre, men seks hovedklasser i Norge i dag.



4-5/81. Nytt dobbeltnummer. Denne gang om kommunismens i en brytningstid. Helge Øgrims kritikk av AKP blir trykt sammen med Pål Steigans svar. Og Røde Fane har vært over kjølen og intervjuet SKP.



6/81. Nils Holmberg skriver om Kina rett før sin død. Og det blir hevdet at Kampuchea ikke var noen marxistisk revolusjon.



7/81. Polen var hovedoppslag — i rett tid. Videre om Europas framtid. (Kun få numre igjen)



8/81. Egil Fossums store artikkel om Stalin og om USAs ml-parti i full oppløsning. (Utsolgt)



1/82. Om Kinas økonomi og Johan Galtung uttaler seg om krig og fred.



2/82. Vil verden gå under i en atomkrig, spør Røde Fane? Og Jan Myrdal er intervjuet om fascismen i Skandinavia.



3/82. Røde Fane tar opp klassene i Sovjet.



4/82. Her tas den vanskelige sosialismen opp og Bjørn Nilsen anmelder Tron Øgrims bok — og er ikke helt fornøyd. (Kun få numre igjen)



5/82. Tar opp opposisjonen i fagbevegelsen, og om Bucharin.



6/82. Tre verdener: teorien stilles til debatt. Forslag til kunstpolitisk manifest for AKP.

1/2-83. Et viktig og stort anlagt nummer om AKP — ti år i en sosialdemokratisk utopi. Og det er plass til Stalin- og partidebatt.



3/83. Pål Steigan kritiserer kulturrevolusjonen og det er diskusjon om kulturpolitisk manifest. (Kun få numre igjen)



1/84. Behandler den nye klassestrukturen. Sigurd Allern skriver om den nye intellektuelle klassen. Og Røde Fane spør: Var det feil å opprette Komintern. (Utsolgt)

4/83. Tron Øgrim skriver om prinsippprogrammet og det skrives om partiteori.



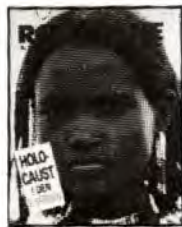
5/83. Hovedtema er kapitalens krisestrategi. Nedlegginga av Akergruppa blir saumfart, og hva er sosialrealisme?



6/83. Røde Fane spør: Kunne Hitler vært stoppet? Stort intervju med Hans Fredrik Dahl og Jan Myrdal. Fortsatt om kulturrevolusjon og prinsippprogram.



2/84. En skarp artikkel konkluderer med at et sjøberga Norge blir en arbeidsleir. Og Røde Fane tar opp årsaken til at det blir krig.



3/84. Eirik Rossen skriver om den tredje verden. Blir det holocaust? Videre om historisk materialisme, klasseanalyse og kvinnedebatt.



4/84. Vil Sovjet angripe Europa? Og Kjersti Botnedal forklarer hva hun mener med «direkte makt». Hvem sto bak mordet på Kirov?, og en god del mer.

5/84. Har hovedtema om historisk materialisme. Hva var årsakene til kapitalismens framvekst i Vest-Europa? Videre om PLO og India.



6/84. Tar opp den nye teknologiske revolusjonen. Hvor stor omfatning har den, og hvilke virkninger vil den få? Stefan Heym skriver om Tyskland og delingen. Videre om hvorfor familien bør oppløses.



7/84. Vil verden gå under i en atomkrig, spør Røde Fane? Og Jan Myrdal er intervjuet om fascismen i Skandinavia.

8/84. Vil Sovjet angripe Europa? Og Kjersti Botnedal forklarer hva hun mener med «direkte makt». Hvem sto bak mordet på Kirov?, og en god del mer.

9/84. Vil verden gå under i en atomkrig, spør Røde Fane? Og Jan Myrdal er intervjuet om fascismen i Skandinavia.

10/84. Vil verden gå under i en atomkrig, spør Røde Fane? Og Jan Myrdal er intervjuet om fascismen i Skandinavia.

11/84. Vil verden gå under i en atomkrig, spør Røde Fane? Og Jan Myrdal er intervjuet om fascismen i Skandinavia.

12/84. Vil verden gå under i en atomkrig, spør Røde Fane? Og Jan Myrdal er intervjuet om fascismen i Skandinavia.

13/84. Vil verden gå under i en atomkrig, spør Røde Fane? Og Jan Myrdal er intervjuet om fascismen i Skandinavia.

14/84. Vil verden gå under i en atomkrig, spør Røde Fane? Og Jan Myrdal er intervjuet om fascismen i Skandinavia.

15/84. Vil verden gå under i en atomkrig, spør Røde Fane? Og Jan Myrdal er intervjuet om fascismen i Skandinavia.

16/84. Vil verden gå under i en atomkrig, spør Røde Fane? Og Jan Myrdal er intervjuet om fascismen i Skandinavia.

17/84. Vil verden gå under i en atomkrig, spør Røde Fane? Og Jan Myrdal er intervjuet om fascismen i Skandinavia.

18/84. Vil verden gå under i en atomkrig, spør Røde Fane? Og Jan Myrdal er intervjuet om fascismen i Skandinavia.

19/84. Vil verden gå under i en atomkrig, spør Røde Fane? Og Jan Myrdal er intervjuet om fascismen i Skandinavia.

20/84. Vil verden gå under i en atomkrig, spør Røde Fane? Og Jan Myrdal er intervjuet om fascismen i Skandinavia.

Retur:
Røde Fane
Boks 83, Bryn,
0611 Oslo 6

0768 OSLO 7



**NESTE NUMMER:
FILOSOFI**